

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

10

Ured u Beogradu:

Studentski trg 8, 11000 Beograd, Serbia

Tel: +381 11 2637-603, 2637-661

Fax: +381 11 2637-603

cna.beograd@nenasilje.org

CENTAR ZA NENASILNU AKCIJU

Ured u Sarajevu:

Envera Šehovića 17, 71000 Sarajevo, BiH

Tel: +387 33 716-695

Fax: +387 33 618-748

cna.sarajevo@nenasilje.org

www.nenasilje.org

10. GODIŠNJI IZVEŠTAJ

SEPTEMBAR 2006 - AVGUST 2007.

Adnan Hasanbegović

Helena Rill

Ivana Franović

Nedžad Horozović

Nenad Vukosavljević

Sanja Deanković

Tamara Šmidling

Za Centar za nenasilnu akciju
Beograd – Sarajevo, decembar 2007.

Prelom i dizajn: Ivana Franović
Fotografije: Nenad Vukosavljević, Nedžad Horozović

O CENTRU ZA NENASILNU AKCIJU

Misija CNA je rad na izgradnji trajnog mira u regionu bivše Jugoslavije kroz promociju kulture nenasilja, dijaloga i izgradnje poverenja među pojedincima/kama i grupama, te rad na konstruktivnom suočavanju s prošlošću kao jednom od ključnih faktora izgradnje mira.

Naša težnja je rad na ostvarenju društva održivog mira u kojem se neguje razvoj kritičkog mišljenja, preuzimanje odgovornosti za društvo i zajednicu, poticanje na preispitivanje vlastitih stavova i prihvatanje različitosti. Na ostvarenju ovih društvenih vrednosti radimo kroz različite vidove aktivizma od kojih su najvažniji mirovno obrazovanje, izdavaštvo i video produkcija.

Šta želimo i čemu težimo?

Svojim radom želimo poticati i osnaživati promociju mira kao osnovne društvene vrednosti, te odbacivanje rata i nasilja kao načina rešavanja sukoba. Suočavanje sa prošlošću (SsP) u regionu bivše Jugoslavije stavljamo u fokus naših interesovanja zalažući se za definiciju SsP kao višeslojnog i kompleksnog procesa koji uključuje, pored obznanjivanja o tome šta se desilo i kažnjavanja odgovornih za to, još i: rad na razgradnji "slika neprijatelja" i izgradnji poverenja među ljudima na prostorima bivše Jugoslavije; rad na uspostavi kulture sećanja; zalaganje za promovisanje i pokretanje javnih politika usmerenih na SsP; preispitivanje i razgradnju nacionalizma, militarizma i patrijarhata kao ideoloških izvora nasilja u društvu. Programima mirovnog obrazovanja i aktivnostima na polju dokumentarne produkcije i izdavaštva nastojimo i stvoriti nove i ojačati postojeće kapacitete za mirovni rad u regionu bivše Jugoslavije. Želja nam je stvarati i podržavati kapacitete fokusirane na *vrednosni* pristup izgradnji mira, vođeni načelom zaštite ljudskih prava i sloboda svih pojedinaca/ki, te vrednostima dijaloga, saradnje, društvene pravde i solidarnosti među pojedincima/kama i grupama.

Na koji način to želimo postići?

Poštovanjem osnovnog načela "živi to što radiš", kao i stvaranjem čvrstog vrednosnog ishodišta u našem radu, ali i načinu funkcionisanja same organizacije.

Otvorenošću za dijalog sa svima koji to žele, te spremnošću za saradnju sa onima sa kojima delimo vizije i vrednosti nenasilja, kulture dijaloga, konstruktivne kritike i borbe protiv nepravde.

Fokusiranjem na regionalnu saradnju kao neophodan element trajnog i održivog mira u regionu bivše Jugoslavije.

Spremnošću da se menjamo, razvijamo, učimo i prilagođavamo ne zahtevima donatora i "real-politike", već realnih društvenih potreba.

SADRŽAJ

Uvodna reč

4

PROGRAMI MIROVNOG OBRAZOVANJA

CNA programi 5

Napredni trening iz izgradnje mira (II)
5

Osnovni trening iz izgradnje mira (XXVI)
Travnik, dec. 2006.
6

Osnovni trening iz izgradnje mira (XXVII)
Tivat, mart 2007.
6

Seminar "Suočavanje sa prošlošću
- načini i pristupi"
8

Trening za veterane
8

zajednički programi 10

Mirovno obrazovanje
za mlade iz Srebrenice i Bratunca:
*Treninzi o suočavanju sa prošlošću (10) – Petodnevni
trening iz izgradnje mira (11) – Trening iz izgradnje
mira i suočavanja s prošlošću (11)*

ostalo 13

Mir ili pravda: Napredno promišljanje rada na
Suočavanju sa prošlošću
13

Radionica "Suočavanje s prošlošću" u sklopu Trust
Building School
14

Saradnja: šta to tačno znači? Seminar "Let's start our
future today"
15

AKTIVNOSTI NA POLJU PROMOCIJE MIROVNOG RADA

dokumentarni filmovi 16

Promocija filma "Tragovi" u Gracu i Beču (16) –
Pripremni sastanak u Skopju (16) – Promocija filma
"Ne može da traje večno" (17) – Promocije filma
"Svi bi rado bacili kamen" (17)

publikacije 19

Knjiga "20 poticaja za buđenje i promenu - o
izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije"
19

OSTALE AKTIVNOSTI

Regionalna konferencija "Gradeći mir, slavimo Boga"
21

Projekat "Youth power":

*Prvi sastanak razmene (21) – Studijske posete (22)
– Drugi sastanak razmene (22)*

Izložba zloupotrebe moći i kolektivnog kažnjavanja:
Poseta okupiranoj Palestini
23

Međunarodna mirovna konferencija, Nirnberg
25

POLITIČKI I DRUŠTVENI KONTEKST U OKVIRU KOGA CNA DELUJE

"Red genocida, red estrade." Kontekst mirovnog
rada u BiH (27) – Hrvatska u kontekstu suočavanja s
prošlošću (28) – Crna Gora (29) – Sve je to
prirodno... Kontekst rada CNA u Srbiji (31) – Kosovo:
priča bez kraja (33)

Drage prijateljice i dragi prijatelji,

još jedan CNA godišnji izveštaj je pred vama. Deseti, jubilarni. Iako baš i nismo skloni nekim posebnim obeležavanjima, ceremonijama, jubilejima i svemu što obično prati godišnjice, bilo nam je izuzetno drago da obeležimo naših prvih deset godina skromnom proslavom (čitaj žurkom) u krugu bliskih prijatelja/ica.

Kao još jedan vid obeležavanja, više u duhu CNA reklo bi se, bilo je i objavljivanje knjige *“20 poticaja za buđenje i promenu - o izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije”* u kojoj su prikupljena iskustva, uspesi i neuspesi, mirovnih aktivista/kinja koji su u prethodnih deset i više godina gradili/e mir na našim prostorima.

A dok smo živeli tu našu desetu godinu, mnogo smo planirali, promišljali i uopšte, bavili se kreiranjem slike o CNA, ako ne u narednih deset, ono bar u narednih par godina. Menjamo se i mi, kao što se menja i društvo u kome živimo i delujemo. Pravac tih društvenih promena nije uvek nešto što nas raduje i sa čime smo zadovoljni, ali je u svakom slučaju ključni faktor u osmišljavanju i kreiranju naših budućih aktivnosti.

A “novi vetrovi” u CNA duvaju u pravcu našeg još intenzivnijeg bavljenja suočavanjem sa prošlošću, i još većeg prisustva u javnosti kroz različite aktivnosti (dokumentarni filmovi, knjige, priručnici) promocije mira. Mira, kao načina života, kao osnove preovladavajućeg sistema vrednosti i kao kvaliteta koji je mnogo više od puke reči kojom se gađaju neumorni nacionalni delatnici/e kada pokušavaju da svojim sramnim politikama daju kakav-takav prizvuk prihvatljiv otvrdlim ušima “međunarodne zajednice” ili apatičnoj domaćoj “masi” čijim se strahovima i traumama lako manipuliše.

Naučili smo pomalo, za ovih deset godina, i da više pazimo na sebe, da se odmaramo i ne idemo preko svojih granica, da nalazimo vremena za učenje i lični razvoj. Kada se tome doda tridesetak osnovnih treninga, pet programa treninga za trenere i dva napredna treninga, pet punih godina rada sa veteranima, četiri dokumentarna filma, priručnik izdat na četiri jezika, dve knjige o pomirenju i izgradnji mira... pa nađe se i poneki razlog za zadovoljstvo ☺.

CNA programi

Napredni trening iz izgradnje mira (II)

1. faza: Jahorina, 04-14.08.2006.
2. faza: Ulcinj, 04-10.10.2006.

Nakon iskustva iz 2005. godine sa prvim organizovanim naprednim treningom iz izgradnje mira, i nakon dobijene povratne informacije od tadašnje grupe učesnika/ca o svrsishodnosti i korisnosti ovakvog programa, odlučile/i smo da organizujemo drugi napredni trening iz izgradnje mira sa sličnim konceptom i ciljevima.

Grupa odabrana za ovogodišnji napredni trening brojala je 19 učesnica/ka iz različitih delova regiona bivše Jugoslavije, različitih etničkih i religijskih identiteta i iz vrlo raznolikih profesionalnih i aktivističkih konteksta. Upravo su izrazite različitosti prisutne u grupi učinile ovaj trening veoma sadržajnim i izazovnim jer nijedna postavljena tema, niti i najbolje koncipirana hipotetička situacija, ne mogu imati tu pokretačku snagu za učesnice/ke u procesu kakvu imaju očigledne različitosti među njima, koje u nemalom broju slučajeva podrazumevaju i različita vrednosna ishodišta.

Tako smo već samim odabirom ljudi i njihovim smeštanjem u kontekst naprednog treninga iz izgradnje mira dobile/i priliku da se tokom svih deset dane prve faze bavimo jednim od ključnih pitanja vezanim za mirovni rad - *jesmo li i na koji način spremni razgovarati sa osobama koji imaju vrednosni sistem drugačiji od našeg?* Celokupna prva faza treninga bila je posvećena osvetljavanju nekih društvenih pojava i problema čije je razumevanje neophodno za učinkovit rad na izgradnji mira u našoj regiji (čega se ljudi u našim društvima plaše; kako ti strahovi pomažu konstrukciji slika neprijatelja; gde su koreni patrijarhata i militarizma; koje procese vezujemo uz pojmove istina, pravda, oprost, pomirenje itd.).

S obzirom da je prva faza bila (pre)intenzivna i sa vrlo gustim rasporedom tema, ideja za drugu fazu bila je da postavimo jedan "relaksiraniji" koncept koji će ljudima iz grupe pružiti priliku da u prilično inspirativnom okruženju sunčanog Ulcinja reflektuju svoj prošli i budući mirovni angažman, da se bave i nekim ličnim procesima i da pokušaju da osmisle/izoštre/poboljšaju svoju ličnu strategiju mirovnog rada.

Možemo slobodno reći, nakon svega, da dugo nismo imale/i priliku da radimo sa tako motivisanom i inspirativnom grupom ljudi, koji su nam dali jako puno energije, podrške i topline.

Trenerski tim činile/i su: Ivana, Helena, Milan i Tamara iz oba CNA ureda.

Finansijsku podršku dobile/i smo od Nemačkog ministarstva za razvoj (BMZ).

(Detaljniji izveštaj objavljen je u našem Šestomesečnom izveštaju, septembar 2006 - februar 2007.)

Programi
mirovnog
obra-
zovanja

Osnovni trening iz izgradnje mira (XXVI)

Travnik / BiH, 08-18.12.2006.

Još jedan Osnovni trening iz izgradnje mira, inače 26. po redu u organizaciji CNA, održan je u Travniku u Hotelu "Lipa". Ono što je obilježilo ovu grupu, svakako je dobna i profesionalna raznolikost učesnika/ca tako da smo imali/e bivše učesnike rata, prosvjetne radnike, ljude aktivne u političkim partijama te one s međunarodnim i lokalnim aktivističkim *backgroundom*.

Trening je obilježio rad na temi suočavanja s prošlošću koja je jako detaljno obarađena kroz tri bloka i vrlo detaljne analize i diskusije i koja je na učesnike/ce ostavila najjači pečat. Mislimo da je to stvorilo prostor i dalo poticaj mnogim ljudima na preispitivanje prethodnih stavova vezano za ratnu prošlost i trenutnu situaciju u našim društvima kao i za empatiju prema onim "drugima".

Simptomatičan je bio nedostatak uvida u

regionalni kontekst ljudi u grupi, kako se često dešava na treninzima i svakako je potrebno još porazmisliti o načinima kako ljudima približiti taj kontekst te kako afirmirati regionalni rad i njegovu važnost.

Između ostalog, ono što bismo istakli/e kao značajno s ovog treninga je prisustvo jednog hrvatskog ratnog veterana koji je svojim prisustvom u procesu, otvorenosti i spremnošću na preispitivanje kod ostalih učesnika/ca uvelike doprinjeo humanizaciji i razbijanju predrasuda o ovoj populaciji. Ovo nam je još jedan podstrek za daljnje uključivanje veterana u naše programe i davanje podrške onima koji iz tog identiteta žele raditi na izgradnji mira.

(Detaljniji izveštaj objavljen je u našem Šestomesečnom izveštaju, sept. '06 - feb. '07.)

Osnovni trening iz izgradnje mira (XXVII)

Tivat / Crna Gora, 09 - 19. 03. 2007.

Dvadesetsedmi po redu CNA *Osnovni trening* održan je u aprilu u Tivtu, primorskom gradu u Crnoj Gori. Za ovaj trening smo dobili 121 prijavu, i bilo je jako teško izabrati samo 20 učesnika/ca. U grupi učesnika/ca je ovaj put bilo nešto više ljudi iz medija, što nam nije bio prvobitni cilj, ali je svakako sigurno da CNA smatra da ljudi iz medija nose veliki potencijal multiplikacije u okviru svog rada, kao i veliki potencijal za pokretanje procesa suočavanja sa prošlošću na jednom širem društvenom nivou.

Umjesto 20, bilo je ukupno 19 učesnika/ca, jedanaest žena i osam muškaraca, jer je jedna osoba morala već prvog dana da napusti trening zbog

problema kod kuće. Takođe smo naišli na veliki broj otkazivanja i to neposredno pred sami trening što nam je umnogome suzilo mogućnosti poziva adekvatnih zamjena sa rezervne liste te se tako desilo da četiri Albanca/ke odustanu u posljednjem trenutku te da na treningu nije bilo Albanca/ki.

U trenerskom timu bili/e su: Radomir Radević iz beogradskog ureda CNA, Tama-ra Šmidling i Sanja Deanković iz sarajevskog ureda, kao i Milan Colić Humljan iz Babušnice/Beograda.

Kao glavni temelj ovoga treninga ispostavio se rad na suočavanju sa prošlošću što je po našoj procjeni i ostavilo najjači utisak na grupu. Ova tema je iako

postavljena tako da bi zadovoljila potrebe i naprednog treninga, od grupe učesnika/ca pozitivno prihvaćena i prije svega sa njihovim emotivnim otvaranjem omogućila da trening upravo u tim trenucima dosegne svoj zenit. Prilično otvorena i teška emotivna razmjena, naročito kod tema “nasilje” i “suočavanje sa prošlošću”, gdje su se lične priče učesnika/ca i njihova prije svega ratna iskustva ispostavile kao nešto što je svima mnogo značilo, kako za bolje upoznavanje i izgradnju povjerenja u grupi tako i za spremnost za nastavak rada na “teškim i bolnim” temama. Sve to jeste rezultiralo osvještavanjem neophodnosti za rad na suočavanju sa prošlošću kao bitnom procesu izgradnje mira i prije svega potrebi da se o tome priča i na treningu ali i nastavi pričati kod kuće. Ovakav koncept treninga sa suočavanjem sa prošlošću u fokusu, ispostavio se kao dobar u smislu da adekvatno prati aktuelno društveno-političko stanje i da je pravo vrijeme da se ta pitanja sve više otvaraju. Grupa koja je bila nešto starija nego inače, prosječne starosti od oko tridesetak godina, bila je vrlo inspirativna i vrlo zahtjevna što je od trenerskog tima iziskivalo jači angažman, ali i predstavljalo izazov i inspiraciju za dalji rad. U određenim djelovima treninga znao se i probiti termin naročito kod radionice “rat i ja” gdje je, iako je došlo do priličnog zamora, grupa insistirala da se svako od učesnika/ca sasluša do kraja. Prilično profesionalno šarolika grupa, je sa svim svojim različitostima i različitim percepcijama i stavovima, doprinjela upoznavanju raznolikosti pogleda i uvida po više različitih tema, što je svakako predstavljalo značajan doprinos sagledavanju određenih problema ali i puteva za njihovo rješavanje i to iz mnoštva uglova.

Na učesnike/ce koja je ostavila velik utisak i metodologija rada koja je za većinu učesnika predstavljala prilično osvježanje, koje je donijelo više prostora kako za lično ispoljavanje i konfrontaciju unutar grupe tako i za unutrašnje procese samosaznavanja i preispitivanja koje je po riječima samih učesnika bilo najvrednije iskustvo sa treninga.

Jedan od nedostataka treninga bio je već pomenu-to odsustvo Albanaca/ki koje je umnogome uticalo na rad treninga jer se npr. problem Kosova, odnosa između Srba i Albanaca mogao tematizovati jedino sa aspekta manjinske grupacije tj. Bošnjaka sa Kosova kojih je na treningu bilo dvojica. Odsustvo ovih ljudi značilo je i odsustvo mogućnosti konfrontacije između tih grupacija, ali i odsustvo prilike da se ljudi iz tih sredina sretnu i uspostave komunikaciju i bar na taj način krenu u procese prevladavanja postojećih barijera koje postoje na Kosovu, a što je od ranije pocrtano kao jedan od fokusa rada CNA. Pored njih, dvoje ljudi iz Crne Gore koji su se prijavili takođe su odustali, što postaje sve učestaliji slučaj, naročito posle proglašene

nja nezavisnosti Crne Gore, a sve to nas navodi da još više porazmislimo o načinima distribucije aplikacija kao i motivisanja ljudi iz ovih regija da se ne samo prijavljuju već i uzmu učešća na treninzima.

Trenerski tim je radio mnogo, što pokazuje podatak da su popodnevne kao i večernje evaluacije i pripreme narednih radionica trajale satima, što je pred kraj treninga izazvalo priličan pad energije i koncentracije. Sve to nas je dovelo do zaključka da bi trebalo porazmisliti o tome da se energija unutar tima čuva i pravilnije raspoređuje. Jedan od predloga je bio i to da bi kod nekih radionica, naročito onih pred kraj treninga, bilo dobro da samo dio tima (jedno ili dvoje ljudi) preuzme odgovornost oko njihove pripreme, postavljanja kao i vođenja, i tako ostalima pruži šansa za prikupljanje ili čuvanje energije neophodne za nastavak treninga. Bilo je prostora za eksperimentisanje, i što se tiče metoda i što se tiče sadržaja koji je uglavnom konstruktivno iskorišćen. Ali je bilo i promašaja, prije svega u okviru radionice “Izgradnja mira” čiji je jedan dio baziran na radu sa novinarima, a koji je previše zahtjevno postavljen, tako da je rezultirao ne pričom o izgradnji mira već pričom o novinarima i medijima u izgradnji mira kao i istraživačkom novinarstvu. To svakako ima i svojih prednosti, ali po našem mišljenju nije trebalo da uzme toliko prostora (polovinu jednog bloka).

Priličan pad energije i koncentracije koji je kod učesnika izazvan prije svega njihovim zaista iscrpljujućim angažmanom u okviru blokova suočavanja sa prošlošću, kao i pritisak poslednjeg dana i odlaska kućama, uslovili su to da se poslednje radionice prilično ležerno dožive i na taj način koncept treninga učini ipak malo nezaokruženim. Međutim, postavka ostalih radionica koja je unutar sebe sadržala neophodan link sa izgradnjom mira i nenasilnom akcijom ostavila je kod tima utisak da grupa, naročito pojedinci/ke, izlaze prilično osnaženi i motivisani za rad u svojim zajednicama što na neki način nadomještava propušteno, a neophodno, jače osnaživanje učesnika/ca u okviru poslednjih radionica. U cilju, prije svega promovisanja mirovnog rada uopšte kao i toga da treninzi ali i ostale akcije usmjerene ka izgradnji mira postanu što vidljivije široj javnosti, svim medijskim kućama u Crnoj Gori u kojoj je trening i održan, poslato je detaljno saopštenje kako u vezi samog treninga tako i u vezi CNA uopšte. To je rezultiralo razgovorima sa nekoliko novinara/ki kao i objavljivanjem informacija u nekim medijima, što nam predstavlja prilično važnu i ohrabrujuću vijest.

Više detalja o samom treningu, obrađenim temama i evaluaciji treninga možete naći u dokumentaciji treninga “Jeste, jeste” koja je dostupna na zahtjev.

Seminar: Suočavanje sa prošlošću – načini i pristupi

Ilidža, Sarajevo 17-21.11.2006.

Članice/članovi sarajevskog ureda CNA su na Ilidži od 17. do 21. novembra 2006. godine organizovali/e seminar na temu "Suočavanje sa prošlošću - načini i pristupi", namjenjen mirovnim aktivistima/cama iz bivše Jugoslavije koji imaju iskustvo rada na tome polju ili imaju namjeru da se time bave. Osnovna ideja seminara je bila ponuditi prostor učesnicima/ama da razmjene iskustva i prodiskutuju i međusobno i sa ljudima koji već nekoliko godina rade na različitim segmentima procesa suočavanja s prošlošću.

Svojim prezentacijama su na seminaru učestvovali:

- Vladan Beara iz Centra za ratnu traumu iz Novog Sada
Značaj rada sa ratnom traumom za oslobađanje konstruktivnih potencijala veterana za mirovni rad
- Mirsad Tokača iz Istraživačko dokumentacionog centra iz Sarajeva
Uloga faktografije u suočavanju s prošlošću

- Randy i Amela Puljek/Shank iz Mennonite Central Committee iz Sarajeva
Trauma i pomirenje/kolektivna trauma (narativi)
- Matias Hellman iz ICTY/kancelarija u Sarajevu

Krivična pravda u kontekstu suočavanja s prošlošću - iskustvo Outreach programa Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

- Goran Božičević iz QPSW i Miramida Centra i Bruno Čavić iz Izmira iz Zagreba
Rad sa veteranima u Hrvatskoj, suočavanje s prošlošću u mirovnom obrazovanju, izgradnja mira
- Adnan Hasanbegović i Sanja Deanović iz CNA
Odnos izgradnje mira i suočavanja s prošlošću, rad sa veteranima, suočavanje s prošlošću u mirovnom obrazovanju

(Detaljniji izveštaj objavljen je u našem šestomesečnom izveštaju, sept. '06 - feb. '07.)

Trening za veterane

Jahorina, 01. 06. - 05.06. 2007.

Bjelašnica, 30.06. - 04.07. 2007.

Peti po redu CNA trening za učesnike ratova 1991-1999. održan je u dvije faze, tokom juna i jula mjeseca 2007. godine. Na prvoj fazi učestvovalo je sedamnaest, a na drugoj trinaest veterana aktivnih u boračkim udruženjima u BIH (FBiH i RS), Srbiji i Hrvatskoj.

Samom održavanju treninga prethodila je jedna, za razliku od ranijih malo intenzivnija, akcija organizovanja sastanaka i obilazaka različitih udruženja boraca. Za taj korak sastavljen od niza pripremnih sastanaka, odlučili smo se vođeni iskustvom sa ranijih treninga, a sve u cilju što konkretnijih dogovora

vezanih za međusobnu saradnju ali i što efikasnijeg pristupa samim veteranima i njihovom masovnijem dolasku na trening. Ova akcija skupa sa činjenicom da sve više ljudi radi sa veteranima, kao i to da su neki uticajni ljudi iz boračkih udruženja podržali kako naše prethodne akcije tako i ovu posljednju doprinijela je tome da po prvi put na treningu imamo čak sedamnaest veterana. Posle prve faze su svi bili spremni i jako motivisani da učestvuju i na drugoj, što se zbog opravdanih razloga nije u potpunosti ostvarilo (na drugoj fazi prvenstveno zbog zdravstvenih problema ljudi bilo je trinaest veterana).

Jedan dio problema sa kojima smo se ranije susretali a tu prvenstveno mislimo na nepovjerenje udruženja veterana spram mirovnih organizacija kao i uopšte spram mirovnog rada, neposrednim razgovorima sa ljudima koji su tom prilikom mogli lično da se uvjere u naše namjere, su dobrim dijelom prevladani. Ovo se takođe odrazilo i u toku obje faze treninga tokom kojih je od strane svih učesnika dolazilo apsolutno povjerenje u trenerski tim. Postojalo je povjerenje u način na koji teče proces, u važnost postavljenih tema za razgovor i uopšte apsolutno povjerenje u svrhu i važnost zajedničkog rada veterana s jedne i mirovnih aktivista s druge strane. Sve to skupa sa jako motivisanim pojedincima doprinijelo je tome da su se poteškoće koje su ranije bile vrlo česte, a koje bi dolazile od strane samih učesnika u vidu nepovjerenja ili pokušaja diskreditovanja trenerskog tima, svele na minimum. Samim tim atmosfera unutar grupe ali i u cjelokupnom radu tokom treninga bila je zaista osnažujuća i idealna za rad. Pored ovoga valja napomenuti da su ljudi koji su razgovarali sa borcima u pripremnom periodu takođe bivši učesnici ratova u isto vrijeme bili i članovi trenerskog tima, što je olakšalo posao izgradnje povjerenja a samim tim i motivisanja za uzimanje učešća na trening. Na ovaj način mislimo da jaz koji još uvijek nedvosmisleno postoji između veterana i mirovnih aktivista, a na čemu smo željeli da radimo, umnogome, bar što se tiče ove grupe, umanjen.

Imali smo da čujemo od ljudi koji takođe rade sa veteranima, kako je naš trening „pretežak“, u smislu da sama činjenica okupljanja boraca sa različitih strana na jednom mjestu, stvaranje prostora na kome se oni mogu okupiti i porazgovarati, jeste dovoljno i da samo to predstavlja veliki uspjeh. Ovo jeste vrijedno daljeg promišljanja ali je s druge strane ovaj trening potvrdio naše mišljenje po kojem su ljudi koji dođu na trening prevashodno vođeni unutrašnjom potrebom da pričaju i da slušaju „one druge, one od preko“. Upravo su ti „teški“ razgovori i te „teške“ teme ono što ih ispunjava i preporodi ali i jača motivaciju kako za novim susretima tako i za radom na suočavanju s prošlošću.

Izjava jednog od učesnika treninga o tome da na drugu fazu treninga dolazi „kao da ide u grad“ najbolji je pokazatelj atmosfere i jednog prijateljskog odnosa koji se stvorio među svim učesnicima. Taj odnos je trajao i između dvije faze treninga ali i dalje traje, dok je pred dolazak na prvu fazu, uz mnoštvo nesigurnosti i straha, bio potpuno nezamisliv za većinu učesnika. Ovo svakako da ne znači i to da su ljudi na treningu nekim svojim stavovima i mišljenjima pristupali olako, u smislu da ih treba uvijati i korigovati bar dok trening traje. Naprotiv različitost u mišljenjima kao i sloboda u iznošenju vlastitih stavova praćena pažnjom da se drugi ljudi ne povrijede umnogome je doprinijela razmjeni do tada nerazmjenjivanih informacija o „drugoj strani“. To sve je uticalo na razgrađivanje jakih predrasuda, slika neprijatelja a samim tim i preispitivanju vlastitih stavova kod većine učesnika.

Nespremnost na bilo kakav kompromis, nemogućnost ostvarivanja saglasnosti posebno kod nekih bolnih pitanja (heroj ili ratni zločinac?; legitimna vojna akcija ili etničko čišćenje?; ljudski život kao neprocjenljiva vrijednost?; lična odgovornost? itd.) kao i još mnogo drugih stvari koje su tako često karakteristične za grupu bivših učesnika ratova sa različitih strana, uveliko su prevladane. Potenciranjem vrijednosti koje su nam ili bi trebale biti zajedničke, a koje su se na kraju i našle napisane na papiru kao vrijednosti koje dijelimo i iza kojih smo spremni da stanemo (mir, sloboda, poštovanje ljudskog života, iskrenost kao težnja ka istini itd.) jasna su slika postojanja zajedničkog tla sa kojeg treba krenuti kao i načina na koji se mir može i treba graditi.

Ono što nas posebno raduje jeste činjenica da su svi ciljevi zacrtani pred sam početak treninga umnogome ostvareni kao i to da su neki potpuno premašeni. Druga faza treninga se dosta razlikovala od svih prethodnih jer je imala nešto što je sličilo izradi akcionog plana, koji je u ovom slučaju uključivao osmišljavanje konkretnih zajedničkih akcija. Ogromna spremnost svakog od učesnika treninga da uzme učešća u svim daljim akcijama kao i to da preuzmu učešća u

organizaciji tih konkretnih akcija je poprilično osvježavajuća. Međusobne posjete veteranskih udruženja, zajedničke posjete stratištima od strane predstavnika udruženja boraca sa svih strana, štampanje knjige sa veteranskim pričama kao i organizacija javne tribine u Zagrebu, samo su neke od ideja koje su se javile i za koje postoji spremnost da budu realizovane. Želju da učestvuju ali i spremnost da preuzmu odgovornost u organizovanju ovih akcija istakli su svi učesnici treninga. Sama ta ogromna i iskrena spremnost jeste dovoljna, bez obzira na to da li će pomenute akcije biti realizovane, da motiviše, ohrabri ali i da uvjeri u neophodnost daljeg rada sa veteranima. Ono što je u planu da se realizuje jesu međusobne posjete

veteranskih udruženja u sklopu kojih bi trebalo biti organizovane i zajedničke posjete stratištima, dalja razrada ideje za izdavanje knjige kao i provjera mogućnosti za realizaciju tribine u Zagrebu. Na treningu su oformljeni manji timovi ljudi koji bi trebalo da urade detaljne planove ovih akcija, tako da se prvi konkretni koraci očekuju tokom oktobra 2007. godine.

Velika spremnost za nastavak zajedničkog rada kao i potencijal za dalji rad na suočavanju s prošlošću koji ova grupa posjeduje vrlo je osnažujuće djelovala na nas tako da poprilično motivisano i s nestrpljenjem pristupamo kako daljim treninzima tako i realizacijama planiranih zajedničkih akcija.

Zajednički programi

Mirovno obrazovanje za mlade iz Srebrenice i Bratunca

Treninzi o suočavanju sa prošlošću

Sarajevo, SHL kuća

2. faza: 22-25.09 i 13-16.10. 2006.

3. faza: 10-13.11. i 08-11.12. 2006.

O ideji koja je pokrenula organizovanje ove serije treninga za mlade iz dve opštine Istočne Bosne već je bilo reći u našem *Tromesečnom izveštaju, mart - maj 2006.* kada su organizovana i prva dva treninga za dve različite grupe učesnika/ca.

U međuvremenu, nakon (pre)duge pauze od skoro šest meseci, organizovane su i preostale dve faze ovog programa.

Celokupna aktivnost organizovana je na inicijativu Nansen Dijalog Centra, Sarajevo (organizatori) uz trenersku podršku CNA (zaduženi/e za koncipiranje i vođenje radionica), omladinske organizacije "Odisej" iz Bratunca (višestruka i nezamenjiva podrška u lokalnoj sredini) i QPSW (pomogli sprovođenju aktivnosti kroz finansijsku i logističku podršku).

I pored naše bazične fokusiranosti na regionalni rad postalo nam je još jasnije koliko je važno imati uvid i u

situaciju u različitim lokalnim sredinama, posebno onima koje se smatraju, na neki način, "najkritičnijim" kada je u pitanju rad na izgradnji mira i suočavanju sa prošlošću. A region koji smo pokrili/e ovim treninzima to svakako jeste, ne samo u kontekstu BiH, već i šire regije.

U trenerskom smislu je bio pravi izazov približiti ovu tešku temu mladima, zainteresovati ih za radioničarski način rada i učestvovati u kreiranju dragocenog prostora za druženje i razmenu ljudi različitih nacionalnosti koji u svojim sredinama ne mogu baš tako opušteno da se druže i rade zajedno. Moramo reći i da je prostor u kući organizacije Schueler Helfen Leben bio izuzetno dobar odabir za ovakve treninge jer domaća atmosfera doprinosi opuštenosti i potiče izgradnju grupe i uživanje u radu.

Petodnevni trening iz izgradnje mira

Sarajevo, 01. - 05.05.2007.

Da rad sa mladim ljudima koji može u tolikoj mjeri biti s jedne strane inspirativan i motivišući a s druge strane iscrpljujući i krajnje stresan uvjerio sam se priključivši se radu sa mladima iz Bratunca i Srebrenice. Nastavak saradnje sa NDC iz Sarajeva kao organizatorom „malih“ treninga u kojima je tim CNA bio odgovoran za pripremu i sprovođenje svoju finalnu fazu imao je u vidu petodnevnog treninga iz izgradnje mira, održanom od 01. do 05. maja 2007. godine u SHL kući u Sarajevu. Učesnici/e ovog treninga bili su spoj učesnika/ca iz obje grupe sa prethodnih trodnevnih treninga.

Namjera da se rad sa mladim ljudima sa kojima je rađeno na suočavanju s prošlošću (SSP) zaokruži treningom iz izgradnje mira dolazi prvenstveno iz naših uvida kako izgradnja mira nije i ne može biti samo SSP. Raditi pogotovo sa mladim ljudima na SSP a preskočiti teme kao što su predrasude, identitet, sukob, uloga polova u društvu, nenasilna akcija itd. značilo bi samo djelimično ući u priču o izgradnji mira. Jedna od pouka prilikom čitavog procesa bila nam je da se pobrojane teme lakše mogu uklopiti ukoliko se na SSP-u radi u finalnim fazama čitavog procesa, a ne kao što je to bio slučaj u početnim. Posebnost leži u tome što se radilo sa mladim ljudima poprilično zatvorenim u svojim jednonacionalnim sredinama, sa ljudima koji su uglavnom ili izbjeglice ili povratnici, sa ljudima kojima je neko blizak stradao, od kojih su neki kao vrlo mali ranjeni itd. Kada se svemu ovome doda poprilična neobavještenost kako o kontekstu ratnih dešavanja tako i generalna neobrazovanost i jak duh kolektivismu jasno je zašto je rad i probijanje leda prilikom ulaska u navedene teme bio poprilično otežan. S druge strane pritisak koji svakodnevno trpe od strane zajednica u kojima žive, pritisak koji se manifestuje u osudi njihovog druženja s onima s druge strane, teret nošenja epiteta izdajnika/ca itd. više nego jasno upozorava na maksimalan oprez u pristupu i radu sa mladim ljudima. Nedostatak bilo kakve perspektive u sredinama u kojima žive, nepostojanje slobodnih radnih mjesta, nema-

nje ambicija da se nastavi školovanje, život u sredinama koje su izgleda za u vječnost opterećene time da prva asocijacija na pominjanje imena gradova u kojima žive jesu genocid i žrtve, snažno osjećanje žrtve koje se teško prevazilazi, prebacivanje odgovornosti na one druge, sve dublje začaurivanje u nacionalizam, poprilično su jak štit koji je trebalo probiti i uspostaviti komunikaciju sa njima. Naravno s druge strane mlada lačka radoznalost, i energija, želja za životom i ma kakvim progresom osvježavajuće su djelovali i u teškim momentima. Ukazivanje na to da nema izgradnje mira bez ravnopravnosti polova, bez razgradnje predrasuda, posebno nacionalnih, bez pokušaja da se izađe iz začaurenih nacionalnih identiteta, bez pokušaja da se vlastitom glavom propita patrijarhalni kodeks tako dominantan u njihovim društvima, školama, porodicama, djelimično je urodilo plodom. Djelimično zbog toga što se o svim nabrojanim temama za većinu njih po prvi put na drugačiji način govorilo i po prvi put bili suočeni sa otvorenom konfrontacijom. Ipak urodio je plodom jer su neke od ustaljenih predrasuda i stereotipa poprilično uzdrmane i pretresene (naročito one prema gay osobama), a u krajnjem slučaju dat im je prostor da možda po prvi put otvoreno porazgovaraju o svemu tome. Upravo ovakav prostor na kome bi mladi sa različitih strana otvoreno razgovarali i iznosili svoje potrebe je nešto što im zaista treba i što treba graditi. Senzibilizacija na različite oblike nasilja kao i osvješćivanje za neophodnost rada na sebi djelimično su takođe ostvareni. Nekoliko pojedinaca/ki koji su pokazali izrazitu spremnost kako za konfrontaciju tako i za dalji rad nas ohrabruje i utvrđuje u uvjerenju da mladima treba davati priliku da kažu, da budu pitani i saslušani, da se ne ostavljaju po strani i time učine lakim plijenom nacionalizma i kolotečine ustaljenih procesa diskriminacije i nasilja. Ostati indiferentan spram položaja u kojem se ovi mladi ljudi nalaze takođe je nasilje, spram njih samih ali i spram ideala promjene koju tražimo i zagovaramo.

Trening iz izgradnje mira i suočavanja s prošlošću

Sarajevo, SHL kuća, 23 - 28. 06.2007.

Ovim treningom nastavljena je suradnja s Nansen dijalog centrom iz Sarajeva i započet je novi ciklus treninga i radionica s mladima iz Bratunca i Srebrenice

(čija je budućnost upitna zbog neizvjesnosti finansiranja). O prošlom ciklusu može se također pročitati na stranicama ovog i ostalih CNA izvještaja.

Trening su osmislile i sprovele Sanja i Tamara iz CNA.

Trening je obilježilo nekoliko specifičnosti koje se tiču same grupe učesnika i učesnica.

Prije svega bih se osvrnula na to da je ovo bila najmlađa grupa s kojom smo do sada radile sastavljena uglavnom od srednjoškolaca/ki i nekoliko osoba na početnim godinama fakulteta. U grupi je bilo mnogo više muškaraca nego žena, koje su bile mnogo tiše i uglavnom su se uklapale u dinamiku razgovora koja je bila nametnuta od mnogobrojnih dječaka što također oslikava percepciju i doživljaje onoga tko se za što u društvu pita i na kome je preuzimanje inicijative.

Motivacija tako mladih ljudi kao i specifični identiteti koje nose (Bošnjaci povratnici iz Bratunca i okolnih mjesta te Srbi/kinje iz Srebrenice dok Srba/kinja iz Bratunca i Bošnjaka/kinja iz Srebrenice uopće nismo imale u grupi) jedan su od jasnih pokazatelja opterećenosti kontekstom života u tim sredinama ovako mladih ljudi, a i osjećaja da nešto "ne štima" i nemogućnosti da se o tome priča i da se na tome radi. S obzirom na to da ljudi u ovim sredinama žive u maltene potpuno odvojenim i paralelnim svjetovima, pod uticajima dvije različite ideologije i koji se samo ponekad sastaju u određenim točkama kao što je na primjer pohađanje iste škole. Sve to doprinosi tome da oni/e koji su u većini i "svoji na svome" (Srbi/kinje u Bratuncu) često nisu svjesni/e kako je onima koji su u manjini, kako žive i s čim se sve moraju nositi. S druge strane biti Srbin/kinja u Srebrenici sa sobom nosi kolektivni pečat onih "loših i krivih" u percepciji drugih ljudi, a s tim bremenom zaista se teško nositi pogotovo mladim ljudima koji nemaju jasnu sliku kako, što i na koji način promijeniti.

Svi učesnici/e su nekoliko mjeseci pred početak prve faze treninga bili/e intervjuisani/e od strane organizatora iz NDC Sarajevo o svojoj motivaciji za učestvovanje u ovom programu, a jedan od uvjeta za učestvovanje bio je da nisu pohađali/e slične programe mirovnog obrazovanja. Međutim, u nekoliko mjeseci koliko je prošlo od intervjuja do treninga mnogi/e

od njih su prisustvovali/e na nekoliko raznih radionica koje su tematizirale razne segmente bliske izgradnji mira i suočavanju s prošlošću što je od nas zahtijevalo da promijenimo i prilagodimo pripremljeni koncept. To je svakako pokazatelj da u ovoj mikro regiji mnoge organizacije rade s mladima, ali baš i nema prilike za razmjenu o jako ličnim doživljajima prošlosti koja je još uvijek jako živa kao i mogućnosti da se priča o onome što zaista boli, da se pita one druge i da se dobije lični odgovor mimo kolektivnih oblandi krivaca i žrtvi.

Prva faza treninga bila je prilika za senzibilizaciju i propitivanje raznih nasilja u društvu koja su toliko uvriježena i "normalna" da se više ni ne identificiraju kao nasilja, a trebala je poslužiti i kao uvod u važnosti promišljanja o procesima suočavanja s prošlošću u sredinama u kojima živimo kao i važnosti promišljanja onoga što nam je plasirano kao nepreispitiva istina o ratu kao i o "onim drugima". Na kasnijim treninzima planirano je da se radi samo na temi suočavanja s prošlošću.

Zaista je pretjerano očekivati da će se jednim treningom i otvaranjem pitanja uloge i lične odgovornosti tih mladih ljudi u održavanju stanja kakvo je danas u okoštanim podijeljenim zajednicama kao što su Srebrenica i Bratunac, nešto značajnije promijeniti, ali ovo je definitivno jedan korak ka stvaranju prostora da se priča o onome što boli i što nas plaši, ne samo u krugovima onih koji nose zajednički nacionalni identitet.

Vjerujem da će iskustvo ličnih priča koje su učesnici/e međusobno ispričali/e jedni drugima, u kojima su uglavnom svi/e bili/e i u ulozi izbjeglica i povratnika/ca (bez obzira na nacionalnost) potaknuti međusobnu empatiju koja prelazi okvire identifikacije samo sa patnjama "naših" kao i da su grozne stvari učinjene u ime onoga čime se ponosimo i zaklinjemo. Isto tako vjerujem da je to jedan od načina da se ponukaju neke promjene u sredinama u kojima živimo, jer za takvu vrstu razmjene nema baš puno mjesta ni poticaja u javnom prostoru ne samo među mladima u Bratuncu i Srebrenici nego mnogo šire, na nivou čitavog regiona.

Mir ili pravda - napredno promišljanje rada na suočavanju s prošlošću

Šesti regionalni trening za osobe do 30 godina
Quaker Peace & Social Witness u suradnji sa TERCA, Sarajevo & Miramida
Centar, Grožnjan
Hajdukovo kod Subotice, 15 - 20. 07. 2007.

Raditi u CNA podrazumeva spremnost na regularno stanje zatrpanosti obavezama, mnogobrojnim aktivnostima i mnoštvom administrativnog dela posla bez kojeg bi funkcionisanje organizacije bilo nemoguće. Kada u takvom "vanrednom stanju" koje traje godinama dobijem poziv da radim kao gosti/šće treneri/ce, sa kolegama/cama iz drugih organizacija trudimo se da nađemo vremena i za to. Ali prvo obično dobro razmislimo.

Kada sam dobila poziv da radim sa bivšim i sadašnjim članovima/cama QPSW ekipe nisam baš puno razmišljala. Uprkos veoma gustom rasporedu sa zadovoljstvom sam pristala iz nekoliko razloga. Želim da prilike za razmenu pristupa, metoda, iskustava i dilema tražim van konferencija i sastanaka - na treninzima gde se odvija živa interakcija sa ljudima i gde umesto pisanih i veštačkih opisa metoda vidim živu reč i živu interakciju sa ljudima. Želim da volja za saradnju ne bude samo deklarativna. Užešla sam se rada sa ljudima koje dugo poznajem i čiji rad jako ceni. I najvažnije od svega, bila sam jako radoznala da vidim iz prve ruke kako izgleda i u kom pravcu se razvija jedan od retkih trening-programa na našim prostorima koji demonstira kontinuiranu posvećenost radu na Suočavanju sa prošlošću. Ovo su neke od mojih impresija sa ovog treninga, ne preterano sistematično posložene i sa različitim fokusima na proces rada, sadržaj, metode ili širi kontekst rada na SsP.

Rad sa grupom od skoro 30 ljudi jeste od one vrste izazova za koju ne bih rekla da patim za njima. Rad i diskusije u plenumu su bile skoro nemoguće i/ili iscrpljujuće za većinu ljudi u krugu. Sa druge strane, brojnost i šarenilo grupe, trenera/ica, gostiju/gošći dala nam je prostor da radimo dosta vremena u malim grupama, sa fiksiranim terminom svakog popodneva i otvorenim konceptom koji je postavljan u zavisnosti od afiniteta ljudi u malim grupama. To je svakako koncept koji vredi isprobati, modifikovati i razvijati, a čitavoj aktivnosti daje "vazduha" i čini je opuštenijom i nepretrpanom.

Radni dani započinjali su *kratkim inputom* *Brajana Philipsa*, aktiviste i oksfordskog profesora i čoveka koji već godinama aktivno i svesrdno podržava mirovne inicijative na prostorima bivše Jugoslavije i koji svojim radom pokazuje da je bliska veza između akademizma i mirovnih praksi moguća. I da može biti itekako inspirativna. Kratke uvodne priče o utemeljenosti dileme mir i/ili pravda, o "pustinji" na koju moraju biti spremni oni koji grade mir, ali i o moralnim implikacijama izbora da se i drugi pozivaju u tu pustinju meni lično su bile jako podsticajne. Možda je taj nivo ipak bio prenapredan za grupu učesnika/ca čiji doživljaji sopstvene uloge i mogućeg doprionosa procesima SsP tek treba da se iskristališu.

Odakle krenuti u rad na SsP sa mladima, na šta staviti fokus i koliko duboko ići sa otvaranjem tema - to su pitanja koja grupisana čine okosnicu moje velike dileme, i stavljaju me pred jedno od onih (večitih) otvorenih pitanja. Zašto baš mladi ili zašto **samo** mladi? Odgovor nemam ni posle ovog treninga, nije mi baš jasno kako to da svet ostaje (a time i svi problemi ovog sveta pa i nesuočavanje sa prošlošću) samo na onima do 30 godina, dok oni stariji više nemaju valjda šta da kažu ili urade na tu temu. Hmm...

A "mladi" danas, ako je suditi po ovom iskustvu, o suočavanju sa prošlošću razmišljaju uglavnom u kategorijama tranzicione pravde, koje su presudno određene strogom pravničkom terminologijom. Zato je dobar deo plenarnih diskusija ličio na panel raspravu studenata/ica pravnog fakulteta (kaznena politika, krivica, nivoi odgovornosti, sudske ovlasti, legislativa, dokazivanje genocida itd.). Bilo je malo teže dobiti ličniju dimenziju priče o SsP (šta mi tu želimo i gde sebe vidimo, šta su naše lične poteškoće i dileme u vezi sa tim) i otvoreniiju priču sa više međusobne konfrontacije.

Za stvaranje određenih već okamenjenih narativa o *suočavanju* sa prošlošću najmanje su naravno odgovorni mladi ljudi. Tome je presudno doprinela društvena atmosfera u kojoj se kao jedan od stvarnih i

neizbežnih prioriteta nameće kažnjavanje ratnih zločinaca, a kako se ta potreba poriče sa najviših pozicija, insistiranja onih retkih na hapšenju zločinaca i prestanku sa politikom poricanja i zaborava, postaju nova "dogma" SsP. Ništa sporno, sve dok se ne pretenduje da se u tome iscrpljuje sav sadržaj Suočavanja sa prošlošću. Jer i Mladić i genocid u Srebrenici su deo tog puzzle-a a sam problem je mnogo širi i dublji od toga. I upravo je u širini tog prostora prilika za mlade ljude da se uključe u ove procese i nađu svoje mesto u njima.

I na kraju, vrhunac treninga u svakom smislu bilo je gostovanje Drage Hedla, novinara splitskog nedeljnika "Feral Tribune" na jednoj od radionica sa temom "Rad u svojoj sredini". Čovek je u tročasovnom razgovoru sa učesnicima/ama podelio svoja iskustva u razotkrivanju dva slučaja ratnih zločina u Osijeku početkom 90-ih (slučaj "Garaža" i slučaj "Selotejp"). Odsustvo samoreklamerstva, izuzetna građanska i novinarska

hrabrost te retka otvorenost i poštovanje sagovornika/ca stvarno su za divljenje.

Faktografija treninga:

Tim: Zorica Trifunović, Goran Bubalo, Goran Božičević, Tamara Šmidling, Brajan Philips feat. Alan Pleydell

Grupa: 24 mladih iz Srbije, BiH, Crne Gore, Hrvatske i Makedonije + gosti/šće, prevodilac...

Teme: mir i/ili pravda; rad u svojoj sredini, lična motivacija...

Mesto: "Vinski dvori" Hajdukovo, nadomak Palića, a blizu Subotice. Udobno i klimatizirano, malo izolovano, ljubazni domaćini/ce, solidni vegetarijanski obroci (nevegetarijanske nisam probala ☺); prevruće za raditi tamo u julu, verovatno jako prijatno u oktobru...

Tamara Šmidling

Radionica "Suočavanje s prošlošću" u okviru Trust Building School

Organizatori: *Inicijativa mladih za ljudska prava* iz Sarajeva

uz podršku lokanih partnera iz *Demokratskog centra "Nove nade"* iz Foče

Druga od pet planiranih šestodnevni regionalnih Škola za izgradnju poverenja među mladima iz Bosne i Hercegovine (u sklopu Bosnia Trust Project) održana je od 01 - 05.06.2007. u SHL kući u Sarajevu.

Ovom prilikom učesnici/e su bili iz regije Rogati-ca/Foča.

Prvenstveni razlog zašto sam prihvatila sudjelovanje u trenerskom timu koji je realizirao jedan dio ove petodnevne edukacije jeste izgradnja vlastitih trenerskih kapaciteta za rad na suočavanju s prošlošću kroz sudjelovanje u aktivnostima koje nisu organizirane samo od strane CNA kao i jedinstvena prilika da radim s mladima iz regije istočne Bosne budući da do sada nismo imali/e mnogo kontakata s ljudima iz te regije niti su se u većem broju prijavljivali/e na naše programe. Kolega Milan Colić Humljan i ja osmislili/e smo i vodili/e prva dva dana škole, što nas je dovelo u pomalo nezavidnu situaciju, jer nam je tek dan prije trening najavljeno da moramo raditi i na upoznavanju i izgradnji poverenja među ljudima u grupi pred sam početak rada na poprilično osjetljivim i teškim temama koje se odnose na naše lične stavove i odnose prema ratnoj prošlosti i onome što je iz nje proizašlo/proizilazi.

Dosadašnje iskustvo pokazalo da je jako teško otvarati takve teme i u izgrađenim grupama i među ljudima koji se jako dobro poznaju pa je to zahtijevalo

dodatni oprez u osmišljavanju koncepta sadržaja radionica.

Poteškoća i otegotnih okolnosti je bilo mnogo: počevši od toga da je u krugu sjedilo trideset učesnika/ca uz nas dvoje voditelja/ca te još nekoliko organizatora/ca i osobu iz Britanske ambasade koji su povremeno navraćali/e i neki od njih se ponekad priključivali/e krugu.

Stekla sam dojam da su i motivacije učesnika/ca za sudjelovanje u ovoj edukaciji bile poprilično šarolike i da mnogi od njih nisu očekivali sjedenje u krugu i iznošenje vlastitih stavova u odnosu na probleme u vlastitim sredinama, te propitivanje svoje uloge i odgovornosti za stanje kakvo je sada.

Međutim, mislim da se neki prostor za priču ipak otvorio i da su se neke stvari pomakle s početne točke. Započeli/e smo priču o ratu kao o nečemu što su iscenirali strani plaćenici, a mi jadni smo žrtve međunarodne zavjere, a priča o ratnim zločinima u našim sredinama se svela na priču o "tim stvarima". Ti mehanizmi nisu za čuđenje, pogotovo kad se mladi ljudi koji žive u poprilično monoetničkim zajednicama nastalim poslije rata nađu suočeni s "onim drugima" pa se priča o ratu uglavnom svede na osudu svih ratnih zločina ma tko da ih je činio bez nekog dubljeg ulaženja u samu srž problema i propitivanje pozicija vlastite strane i društva koje i dalje na indirektan ili vrlo direktan način

daje kredibilitet stanju kakvo je sada.

Ono što bih označila kao vrijednost ove dvodnevne radionice je svakako davanje imena "tim, onim stvarima", jasno izricanje toga da se u gradovima u kojima ti ljudi žive dogodilo etničko čišćenje, da su mnogi ljudi pobijeni samo zato što su se zvali pogrešnim imenom i prakticirali na drugačiji način vjeru u Boga. Za neke od njih bilo je to prvi put da čuju strahove "onih drugih" prema stvarima koje proizilaze iz njihovog identiteta, a i da se malo zatalasa ona standardna uloga žrtve koju sa sobom nose ljudi sa svih strana nakon rata u Bosni.

Ne znam što se točno događalo ostalih dana trenin-

ga i ne znam hoće li ovi mladi ljudi raditi zajedničke projekte na suočavanju s prošlošću i zaštiti ljudski prava (što je jedan od ciljeva škola Bosnia Trust Projecta), ali svakako mislim da im je prostor za razmjenu itekako potreban. Kako je na kraju rekao jedan učesnik: "Već pet godina sam u nevladinom sektoru i putujem po Bosni, srećem se s ljudima raznih nacionalnosti, ali uvijek do sada smo uvijek bježali od ovih tema i nikad ih nismo otvarali. Sada se osjećam nekako lakše i mnogo su mi bliži ovi ljudi."

Sanja Deanković

Saradnja - šta to tačno znači?

Seminar mladih "Let's start our future today"
Palić, juni 2007.

Krajem juna je na Paliću održan Seminar mladih u organizaciji Švajcarskog helsinškog odbora (Swiss Helsinki Committee for Democracy, Rule of Law and Human Rights). Još jeseni prošle godine je počela organizacija seminara kada se autorica ovog teksta sastala sa organizatorima. Razgovaralo se ne samo o nekim organizacionim dilemama, nego i o sadržaju, i zaista je bio dobar osećaj da neko, ko ipak dolazi sa strane i organizuje seminar ovde, proverava s lokalnim ljudima koji rade u oblasti izgradnje mira (u bilo kom kontekstu - pravnom, društvenom itd) šta su potrebe za rad. U toku narednih meseci, dogovoren je u okviru seminara za mlade i jedan modul/radionica s temom konflikta koji bi pripremio i vodio neko iz CNA.

Međutim, u toku održavanja radionice se došlo do toga da organizatori seminara i autorica ne posmatraju iz istog ugla kako (treba) pristupiti temi konflikata. Konfliktima se može pristupiti iz različitih uglova i mnogi od njih nalaze svoje mesto i važnost, a odabir ugla tretiranja i načina rada jako zavise od (poznavanja) društvenog konteksta, grupe i dr. Usklađivanje različitih pogleda, a da to ne bi bilo na štetu učesnika/ca i da to ne bi bio kompromis (doduše, za razgovor nije bilo baš puno vremena), ulazak organizatora na radionicu, prisustvo nekoga iz Odbora na radionici i određivanje kako treba raditi je iziskivalo veliki napor u radu. Bez sumnje, na radionici je bilo i veoma interesantnih razgovora, između ostalog iz razloga što se

čulo iskustvo nekoga iz potpuno različitog konteksta kao što je švajcarski, ali mi se ovde nameće ključna reč - saradnja i šta ona tačno znači, a iz toga kamara pitanja.

Ukoliko se želi raditi na izgradnji mira, potrebno je sarađivati s mnogima (pojedinci/ke, organizacije, institucije itd). Koliko se zaista razumemo mi koji ulazimo u saradnju? Koliko je potrebno da se (dobro) poznamo? Koliko se neke stvari podrazumevaju pa ne idemo "u sitna crevca"? Koji je minimum vrednosti koji delimo u saradnji? Koja je to granica do koje idemo? Šta tačno znači saradnja? Da li, kao u ovom slučaju ona znači - mi vas 'unajmimo' da održite radionicu pa vi treba da radite kako mi kažemo? Koliko smo spremni na kompromise koji su, čini mi se, u dosta slučajeva, neminovni? Ovo su sve dileme koje iziskuju poseban - ne tekst, nego čitav odeljak. Ovo neka bude samo podsticaj za razmišljanje. I još jedan utisak želim da podelim koji se odnosi više na sadržinski deo radionice. Većina učesnika/ca je bilo iz Vojvodine i bilo je lepo raditi s njima. Međutim, ne mogu da se otrgnem nekom oporom osećaju koji mi je ostao u ustima - izražene predrasude i vrsta netrpeljivosti, ili bolje rečeno nerazumevanje različitih 'strana', njihovih strahova i potreba, provejavaju, a negde eskaliraju, i dalje među ljudima u Vojvodini.

Kako god pogledali, opet je reč o (ne)saradnji.

Helena Rill

Dokumentarni filmovi

Promocija filma "Tragovi" u Gracu i Beču

Graz, Austrija, 16.10.2006.

Beč, Austrija, 17.10.2006.

Poslije prošlogodišnje uspješne suradnje na organizaciji i realizaciji tribine sa bivšim učesnicima rata sa područja bivše SFRJ, na inicijativu našeg prijatelja Wolfganga Weilhartera, njegovih kolega/ca i suradnika/ca iz Evangelische Akademie iz Beča i Franza Soelknera iz Steirische Friendsplattform iz Graca, pozvani smo da gostujemo na promociji filma "Tragovi" koji je producirao CNA. U Beču i Gracu bili su Milan Colić Humljan i Sanja Dean-ković iz CNA, te Nermin Karačić jedan od protagonista filma.

Ova gostovanja i suradnju vidimo važnom iz nekoliko razloga. Prije svega kao promociju našeg rada sveukupno, a posebno djelovanja na suočavanju s prošlošću i aktivnosti s

veteranima rata u izgradnji mira. Isto tako važna nam je i uspostava dugoročne suradnje s organizacijama koje podržavaju naš rad i razmjena iskustava rada na suočavanju s prošlošću u različitim društvenim kontekstima (u ovom slučaju Austrije).

Također, ovo je bila prilika da se film prikaže publici van teritorija bivše SFRJ i da dopremo do ljudi iz dijaspor na koje je rat također uticao, "natjeravši" mnoge od njih da napuste svoje zemlje i postanu "dijaspora". Stoga je naš utisak da je o tome važno pričati s ljudima i van teritorije na kojoj živimo.

(Detaljniji izveštaj objavljen je u našem Šestomesečnom izveštaju, septembar 2006 - februar 2007.)

Pripremni sastanak u Skopju

23.01.2007.

Produkcija dokumentarnih filmova postala je u prethodne četiri godine jedno od glavnih polja delatnosti CNA. Budući da osnovnu namenu filmova koje pravimo vidimo upravo u promociji mira i rada na izgradnji mira na prostorima bivše Jugoslavije logično je bilo da se nakon završena i javno promovisana tri dokumentarna filma i jednog koji je u procesu montaže, zapitamo - Šta dalje i koji su prioriteti i "neuralgične tačke" ostali nepokriveni?

Imajući u vidu da je u ovom trenutku jako teško napraviti film koji tematizuje srpsko-albanski odnos, a koji bi izbegao zamku politizacije i dnevne politike,

pogled smo tako uperili/e ka krajnjem jugu našeg regiona - Makedoniji.

Organizovali smo jednodnevni pripremni sastanak, kome je prisustvovalo ukupno dvanaest osoba, uglavnom naših partnera/ki iz različitih krajeva Makedonije (Skopje, Kumanovo, Tetovo, Prilep). Osnovna ideja sastanka bila je da se okupimo i zatražimo mišljenje ljudi iz Makedonije o ovoj ideji, da čujemo sugestije, razmenimo dileme i istražimo koliko je realno izvesti tako nešto, tj. u kojoj meri bi ljudi bili spremni da se priključe i podrže pravljenje jednog takvog dokumentarca.

Promocija filma "Ne može da traje večno" "Od nas zavisi da li će večno da traje"¹

Novi Pazar, Srbija, 13.02.2007.

Bratunac, BiH, 27.02.2007.

Novi Sad, Srbija, 28.02.2007.

Tokom februarara/veljače 2007. godine organizovali/e smo niz od tri promocije filma *Ne može da traje večno*. Film, da podsetimo, tematizuje odnos Srba/kinja i Bošnjaka/inja gde dvadeset jedna osoba daje svoje odgovore na bolna pitanja i postavlja svoja. Promocije ovog filma u Beogradu i Sarajevu su održane prošle godine.

Sve tri ovogodišnje promocije smo organizovali/e u saradnji s našim partnerima/partnericama koje smo upoznali kroz dosadašnji rad: putem treninga (članovi Omladinske organizacije Odiše organizovali su promociju u Bratuncu), kroz ranije akcije - s Urbaninom iz Novog Pazara smo organizovali tribine "Četiri pogleda" u Novom Pazaru, ili preko kontakata u okviru mirovnog rada s ratnim veteranima (Centar za ratnu traumu, Novi Sad).

Osim zahvaljujući našim lokalnim partnerima, ove promocije ne bi bile potpune da nisu učestvovali i autor Nenad Vukosavljević, Vladan Beara i protagonisti filma: Dražen Popov, Mevlud ef. Dudić i Amer Delić koji je imao zaista težak zadatak u Novom

Sadu gde se hrabro konfrontirao s nacionalistima. Ovom prilikom im se zahvaljujem na njihovoj spremnosti i hrabrosti da pričaju o mnogim teškim stvarima u javnosti. Kako naslov kaže - od nas zavisi da li će da traje večno.

Promocije filma "Svi bi rado bacili kamen"

Zagreb, Subotica, Kragujevac, Banja Luka

Tokom februara i marta 2007. godine organizovali smo četiri promocije filma „Svi bi rado bacili kamen“, drugog iz trilogije tzv. simuliranih dijaloga koji tematizuje odnos Srba/kinja i Hrvata/ica. Koliko god zahtevne u organizacijskom smislu i često praćene poteškoćama, promocije su se ipak pokazale kao korisne, neophodne i vrlo značajne.

Možemo reći da smo zadovoljni/e promocijama ovog filma koje su održane u četiri grada našeg regiona: Zagrebu, Subotici, Kragujevcu i Banja Luci. Promocija u Zagrebu bila je istovremeno i premijera filma, sa diskusijom koja je bila upriličena nakon projekcije. Dobili smo podršku vezano za film i naš rad, bilo je puno pohvalnih komentara na film i bili smo ohrabreni/e da nastavimo sa našim radom i uvereni/e da postoji mnogo potrebe i svrhe u radu na ovakvim stvarima.

Promocija u Zagrebu održana je u Centru za ljudska prava. Prikazivanje filma praćeno je inspirativnom diskusijom, koja nas je na momente podsećala na veliku radionicu gde je većina prisutnih uzela aktivno učešće ne samo u komentaranju filma, već i šire društvene i političke situacije, razmatrajuće različite načine rada na predrasudama, izgradnji mira, dijalogu, suočavanju sa prošlošću itd. Jedan od gostiju na

¹ Izjava posetioca/posetiteljke tribine.

Aktivnosti
na polju
promocije
mirovnog
rada

promociji bio je i Marčelo, rep muzičar iz Srbije i jedan od protagonista filma, poznat po svom antiratnom stavu i čiji su muzika i angažman takođe dobro poznati širom regiona bivše Jugoslavije. Prezentujući svoja sopstvena gledišta on je nekako proširio fokus diskusije i ohrabrio ostale da podele svoje stavove. Diskusija je nastavljena i nakon promocije i bilo je predloga da se film prikaže na još nekim, malo pristupačnijim mestima kao i na regionalnim TV stanicama. Dobili smo i nekoliko pisama podrške putem e-maila.

Promocije u Subotici (gradu smeštenom u Vojvodini, na severu Srbije, sa znatnom hrvatskom manjinom) i Kragujevcu (grad u centralnoj Srbiji, sa dosta ljudi koji su mobilisani i poslani na linije fronta tokom rata u Hrvatskoj) održane su u prostorima kulturnih ustanova koje su podržane od strane gradskih i opštinskih vlasti. Bio je to dobar znak da se prikazivanja ovakvog filma podržavaju od strane javnih institucija. Većinu komentara izražava stajalište da je neophodno za širu publiku da vidi film i da je važno prikazivati tako nešto i raditi na tim pitanjima.

Gosti i gošće koji su govorili na obe promocije bili su Veselinka Kastratović iz Osijeka i Dragan Mavrak iz Mostara, protagonisti/kinje filma koji su bili veoma

dobro primljeni od publike, posebno na promociji u Kragujevcu. Publika im je aplaudirala u nekoliko navrata dok su pričali o svojim iskustvima i odgovarali na pitanja publike.

Banja Luka je grad gde je održana četvrta promocija i to na Fakultetu Komunikologije. Sama promocija filma bila je više uvod u TV emisiju o filmu, prikazanu na Alternativnoj televiziji iz Banja Luke. Na taj način doprli smo do šire publike, a razgovor koji je usledio nakon filma uglavnom je bio usmeren na procese izgradnje mira i suočavanja sa prošlošću.

Iako je bilo planirano da se održi pet promocija filma, nažalost peta promocija koja je trebalo da bude upriličena u Kninu (gradu u Hrvatskoj iz koga je veliki broj srpskih porodica otišao tokom operacije Oluja) otkazana je usled još nejasnih okolnosti. Mi smo dobili informaciju da je organizator promocije bio zaplašen i stoga je otkazao promociju samo dan pre nego što je ona trebalo da se desi. Još uvek nemamo tačnu informaciju šta se dešavalo u Kninu tih dana, ali generalno govoreći ova promocija je bila praćena konfuzijom koja je jedna od većih poteškoća i izazova sa kojima smo se sretali/e u ovom procesu.

Publikacije

Knjiga "20 poticaja za buđenje i promenu - o izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije"

Nakon skoro godinu i po dana intenzivnog rada knjiga "20 poticaja za buđenje i promenu - o izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije" konačno je izašla iz štampe krajem juna 2007. godine.

Osnovni podaci o knjizi:

Knjiga je objavljena na lokalnim - srpsko/hrvatsko/bosanskom - jezicima (303 strane), kao i na engleskom jeziku - "20 Pieces of Encouragement for Awakening and Change - Peacebuilding in the Region of the Former Yugoslavia" (352 strane).

Radi se o zborniku radova aktivista/kinja i teoretičara/ki iz različitih delova regiona bivše Jugoslavije. Knjiga se sastoji od ukupno 20 priloga (članaka i intervjuja), kao i predgovora urednica, i uvodne reči dr. Martine Fišer u knjizi na engleskom jeziku.

Prilozi su podeljeni u devet poglavlja: nasilje, aktivizmi, mirovno obrazovanje, suočavanje sa prošlošću, rad sa učesnicima rata, ka pomirenju, civilno društvo - razmišljanja, pitanja, dileme, rod i mirovni rad, demilitarizacija. Knjiga sadrži i kratke biografije autora/ica.

Knjigu su uredile Helena Rill i Tamara Šmidling, uz podršku Ane Bitoljanu iz Skopja.

O radu na knjizi:

Proces nastajanja knjige trajao je par meseci duže nego što je bilo planirano. I pored iskustva sa prethodnom publikacijom i iskustava prikupljenih od drugih ljudi koji se bave izdavaštvom, ipak smo bile neprijatno iznenađene pomeranjem vremenskih rokova i sporošću celokupnog procesa. Razlozi za kašnjenje leže u činjenici da je u nastajanju knjige u njenim različitim fazama učestvovalo jako puno ljudi (u nekim trenucima i do 30 osoba), raštrkanih po regionu bivše Jugoslavije, ali i šire. Trebalo je mnogo energije, komunikacijskih veština i spremnosti na dogovor da se koordinira čitav taj proces. I da se na kraju dobije rezultat koji bi

opravdao u njega uloženi trud, energiju i novac.

Iako je sam proces nastajanja knjige detaljnije opisan u odeljku "Poteškoće", ipak se nije čitav rad na knjizi iscrpio u problemima i poteškoćama.

Smatramo da je napravljen izuzetno vredan doprinos sistematizaciji promišljanja i iskustava u mirovnom radu u bivšoj Jugoslaviji. Knjiga će sigurni smo, naći svoje mesto u ovoj oblasti "mirovnog izdavaštva" koje na našim prostorima tek treba da se razvije i definiše fokuse svog budućeg interesa. Trenutna situacija u našem regionu je takva da se jako malo stvari fokusiranih na izgradnju mira uopšte objavljuje, a i broj prevoda relevantne literature sa globalne svetске scene je zanemarljiv. Zato je jako važno da se u okvirima regiona potiču i osnažuju lokalne inicijative koje će biti usmerene ka tome da se bogato iskustvo rada na terenu pretoči u pisanu formu i na taj način se sačuva dragocena građa o istoriografiji i etnografiji mirovnog rada u regionu bivše Jugoslavije.

U knjizi se pored članaka nalaze i intervjui sa aktivistima/icama koji zbog zauzetosti nisu bili u mogućnosti da napišu članke, a za čiji smo doprinos procenili da nam je neophodan (Vesna Teršelič, Refik Hodžić). Ono što je u tom trenutku izgledalo kao kompromisno rešenje u odnosu na prvobitnu ideju na kraju se pokazalo kao vrlo dobar izbor, koji doprinosi boljoj dinamici knjige i "živom rečju" osvežava sadržaj zbornika.

Odabir ljudi čiji će se članci ili intervjui naći u knjizi pokazuje uravnoteženost koju smo hteli da postignemo između davanja prostora najiskusnijim, ali i najekspoziranijim aktivističkim glasovima i ustupanja mesta "mlađim snagama" koje itekako imaju šta da kažu i ponude...

Feedbackovi koje smo dobili po izlasku knjige su jako pozitivni i ukazuju na veliku zainteresovanost ljudi u regiji, ali i izvan nje. Ljudi koji se bave izgradnjom mira smatraju knjigu vrednom jer na jednom mestu

**20 POTICAJA
ZA BUĐENJE
I PROMENU**
o izgradnji mira na prostoru bivše Jugoslavije

moгу da pročitaju o različitim iskustvima i pristupima izgradnji mira, dok oni kojima mirovni rad nije u fokusu kažu da im je knjiga dragocena zbog novih, inspirativnih uglova gledanja na svet.

Poteškoće, izazovi:

Nijedna faza rada na knjizi nije prošla bez poteškoća i potrebe da se u hodu nalaze nova, odgovarajuća rešenja za nepredviđene situacije.

Sa najbrojnim poteškoćama susrele smo se u fazi nastajanja tekstova. Tokom rada na knjizi kontaktirale smo sa puno ljudi iz različitih delova našeg regiona i uložile mnogo energije da dobijemo jednu solidnu zbirku tekstova, koja ne pretenduje da bude generalni presek svega što se radilo i što se radi, ali koja može dati uvid u neke od osnovnih tokova mirovnog rada. U više navrata ostale smo "praznih ruku", jer ni posle silnih produžavanja rokova, hrpe ispisanih e-mailova, brojnih telefonskih poziva, pa i ličnih susreta, kao i naše iskazane spremnosti da budemo što je moguće fleksibilnije, neki tekstovi jednostavno nisu stigli. Osim što je to za rezultat imalo neke praznine u konceptu knjige, u kojoj je primetno odsustvo nekih važnih aspekata mirovnog rada, kao što su rad u lokalnoj zajednici, kultura kao polje afirmisanja mirovnog rada itd., i nezastupljenost nekih regija (Kosovo i Crna Gora) takođe nam je i ukazalo na više "simptoma" od kojih pate mirovni aktivisti/kinje. Najvažniji, i svakako onaj koji najviše zabrinjava je primetan osećaj umora, zasićenosti i nagomilanog stresa koji, zajedno, dovode do situacije u kojoj postaje jako teško, ili nemoguće, da se u pisanoj formi uobličie neka prikupljena iskustva.

Sa druge strane, poteškoća koja je bila najozbiljnija i svakako najstresnija bila je vezana za lekturu verzije na lokalnim jezicima. Nakon što je celokupan tiraž odštampan ukazano nam je na lektorske propuste i nedoslednosti u odnosu na dve standardne verzije lokalnih (shb) jezika - ekavicu i ijekavicu. Pojedini tekstovi su sadržavali kombinaciju ova dva standarda, što je nedopustivo, posebno ako se ima u vidu politička osetljivost pitanja jezika i identiteta na Balkanu (ekavica

se govori u Srbiji, dok bosanski i hrvatski jezik poznaju isključivo ijekavicu kao svoj standard). Zbog toga samo odlučili da odštampano ponovo jedan deo tiraža, a da već gotove knjige distribuiramo uz doštampanu napomenu i izvinjenje zbog nastalog propusta.

Na jednom drugom nivou veliki izazov je bila i sama ideja o pravljenju ovakvog tipa knjige koja je znatno drugačija od svega što smo na polju izdavaštva do tada radili. Raditi ovakvu vrstu uredničkog posla za nas je bilo jedno novo iskustvo, jako važno i korisno i za naš budući rad, ali i za način na koji doživljavamo ono što znamo i želimo da radimo. Sad znamo da možemo da se upustimo i u ovo polje "mirovnog izdavaštva" koje je u generalnoj slici rada na izgradnji mira u regionu bivše Jugoslavije pomalo zapostavljeno i nerazvijeno.

Promocija u Berlinu

Promocija knjige u Berlinu je održana 05. jula 2007. u prostorijama Berghof Research Centre for Constructive Conflict Management. U veoma prijatnoj atmosferi, sa ukupno 20-ak prisutnih osoba upriličena je kratka prezentacija knjige, zatim jednosatna diskusija, pretežno o trenutnoj situaciji na našim prostorima (posebno u BiH i na Kosovu), a na kraju koktel u povodu obeležavanja desetogodišnjice rada Centra za nenasilnu akciju.

Među prisutnima je bilo ljudi različitih profila - od visoko pozicioniranih diplomata do aktivista/ica koji su profesionalno i lično vezani za prostore bivše Jugoslavije (pogotovo BiH). Ako je suditi po atmosferi na ovoj promociji knjiga koju smo napravili zaista služi kao dobar poticaj da se dublje diskutuje o problematici mirovnog rada, generalno i u našem regionu.

Prve reakcije koje smo dobili "kod kuće" su jako pozitivne i iskreno se nadamo da će knjiga doprineti promišljanju i unapređivanju mirovnih praksi na našim prostorima.

Distribucija je već započela slanjem primeraka organizacijama i institucijama u našem regionu, publikacija će biti dostupna u uredima CNA u Sarajevu i Beogradu i u Berghof Research Center u Berlinu.

Regionalna konferencija “Gradeći mir, slavimo Boga”

Krk, Hrvatska, 20-24.09.2006.

U organizaciji RANDa (Regionalna Adresa za Nenasilno Djelovanje) iz Zagreba, MCC Mennonite Central Committee i Church & Peace iz Laufdorf / Njemačka,

održana je prva Međuvjersnička regionalna mirovna konferencija pod naslovom “Gradeći mir, slavimo Boga” od 20-24. septembra/rujna 2006. na otoku Krku / RH. U pripremi konferencije sudjelovala je jedanaestočlana interreligijskagrupa pojedinaca iz organizacija: Ravangrad (Sombor, Srbija), TABITA (Novi Sad, Srbija), CNA (Sarajevo, Bosna i Hercegovina), Centar za izgradnju mira (Sanski most, Bosna i Hercegovina) te KIFA (Skopje, Makedonija).

Na konferenciji se okupilo 50-tak osoba iz regije bivše Jugoslavije uz nekoliko gostiju iz EU i SAD kojima je vjera važan dio života i koji su aktivni ili se žele aktivirati na izgradnji mira i pomirenju temeljeći svoje djelovanje na principima nenasilja i crpeći snagu iz svoje vjere. Osnovna ideja ovoga susreta je bila pokrenuti i razmjeniti dileme i pitanja o opasnostima za nasilje u vjeri, potencijalima za nenasilje i načinima mirovnog aktivizma u okvirima vjerskih zajednica.

Za više detalja i informacija o ovom događaju možete kontaktirati organizaciju RAND na e-mail: rand@rand.hr

Projekat “Youth power”

Prvi sastanak razmene

Koenighshorst, Nemačka, 19 - 23. februar 2007.

“Youth power” je trogodišnji projekat finansiran od strane Evropske Unije čiji je osnovni cilj da omogući višestruki i višeslojni proces učenja, prakse i razmene za mirovne aktiviste/kinje i mlade iz različitih konfliktinih i post-konfliktinih regiona. Nosilac projekta je mirovna organizacija Kurve iz Wustrowa, a kao partneri su uključene i organizacije Wi'am Centar iz Palestine, CBC Loja iz Makedonije i CNA Beograd/Sarajevo.

Iako rad sa mladima nije u fokusu mirovne delatnosti CNA, priključili/e smo se ovoj aktivnosti prvenstveno zbog mogućnosti razmene iskustava sa aktivistima/kinjama iz drugih regiona, kao i zbog želje da podržimo samu ideju i doprinesemo joj koliko možemo. U sklopu projekta planirane su i studijske posete Sarajevu, Palestini, Tetovu i Wustrowu, tokom kojih će biti dosta prilike da se поближе upoznemo sa načinima na koji različite organizacije pristupaju mirovnom radu i radu sa mladima.

Prvi sastanak organizovan je upravo sa namerom da se potakne razmena, ali i da se isplaniraju i jasnije definišu obrisi budućih aktivnosti ovog dosta zahtevnog projekta. Upravo su očekivanja međusobnih razgovora i dubljeg ulaganja u kontekste u kojima se deluju i pristupe kojima se koristimo, sa jedne strane, i potreba da se dosta toga isplanira i dogovori, sa druge strane - doprinele da rad bude dosta naporan. Na momente je bilo i frustrirajuće, ponekad bez jasne ideje i koncepta šta se želi i šta se može postići u datim vremenskim okvirima. Reklo bi se - uobičajeni problemi kada grupa ljudi koji se međusobno slabo ili nikako ne poznaju treba da se nešto dogovori. Još ako ti dogovori zaista jesu obavezujući u odnosu na jedan duži vremenski rok, nije čudno da dolazi do kakofonije različitih viđenja i potreba. Baš zbog toga je ovakvim susretima neophodan čvršći zadati okvir (barem u početku), kao i prisustvo ljudi koji bi bili zaduženi za moderaciju procesa tokom čitavog trajanja sastanka.

Ostale
aktivnosti

No, izražena posvećenost ovoj aktivnosti ljudi iz Kurve Wustrow daje nadu da će proces teći sve bolje i bolje, te da će naredni sastanak u Beogradu zaista

imati **razmenu** u svom fokusu, te da ćemo svi zajedno doprineti da vreme provedeno na tom sastanku bude pametno utrošeno.

Studijske posete Palestini, Nemačkoj, Makedoniji i Bosni i Hercegovini

April - maj 2007.

Nakon prvog sastanka razmene u Koenighshorstu, Nemačka, održanog u februaru ove godine, projekat *Youth power* nastavljen je tokom proleća i leta organizacijom studijskih poseta zemljama iz kojih su organizacije uključene u projekat i organizovanjem još jednog sastanka razmene u Beogradu.

Zamišljene kao prilika da ljudi upoznaju druge društvene, političke i aktivističke kontekste posete su upriličene tokom aprila i maja meseca. Sudeći prema utiscima učesnika/ca ova putovanja su zaista imala neprocenjivu ulogu u sagledavanju kompleksnosti različitih situacija u kojima svakodnevno deluju i sa kojima se na različite načine nose ljudi uključeni u projekat *Youth power*. Domaćini/ice su osmišljavali koncept višednevnih poseta u zavisnosti od fokusa rada svake organizacije. Tako su gosti u BiH uglavnom bili upućivani u rad na suočavanju sa prošlošću u ovoj zemlji i imali su prilike da osim Sarajeva posete još i Bratunac, Srebrenicu i Mostar i upoznaju se sa specifičnostima ovih lokalnih konteksta koji su vrlo simptomatični, mada na različite načine, za trenutnu situaciju u BiH (mesta genocida, ali i njegovog poricanja, podeljeni gradovi,

nepoverenje među zajednicama i sl.). Ljudi koji su putovali u Nemačku prisustvovali su jednom treningu sa mladima u Wustrowu, a imali su prilike i da izbliza vide kako u Berlinu žive izbeglice u kolektivnim centrima i kakav je odgovor delova aktivističke zajednice na različite uslove života u visokorazvijenom kapitalizmu (strategija otpora potrošačkom društvu i konzumerizmu, iznalaženje ekološki svesnih strategija života u komunama van velikih gradova ili u njima itd.). Poseta Makedoniji uključivala je poblje upoznavanje sa kontekstom rada u jednoj specifičnoj sredini kakvo je Tetovo, grada koji u kontekstu makedonskog rata (ili sukoba kako mnogi vole reći) ima vrlo važnu ulogu. Pored toga organizovane su i posete makedonskoj prestonici Skopju i drevnom gradu Ohridu. O studijskoj poseti Palestini imate prilike da čitate poseban tekst u ovom izveštaju.

Osim što su se bolje upoznali sa situacijom u pomenutim zemljama, učenici/e studijskih poseta posebno su istakli priliku za dublju i opušteniju međusobnu komunikaciju i bolje međusobno upoznavanje koje će biti veoma važno za kvalitetno sprovođenje narednih faza ovog trogodišnjeg programa.

Sastanak razmene u Beogradu

06-11. 07. 2007.

Sastanak je organizovan sa tri osnovna cilja: nastavak razmene o pristupima i strategijama koje četiri organizacije uključene u projekat koriste u svom radu; planiranje konkretnih koraka u otpočinjaju druge faze projekta (organizacija treninga za mlade sa

Balkana, iz Nemačke i Palestine) i planiranje konkretnih koraka u izradi priručnika za rad sa mladima koji bi trebalo da bude objavljen na albanskom, makedonskom, nemačkom, arapskom i shb jeziku.

Atmosfera tokom rada je bila znatno opuštenija

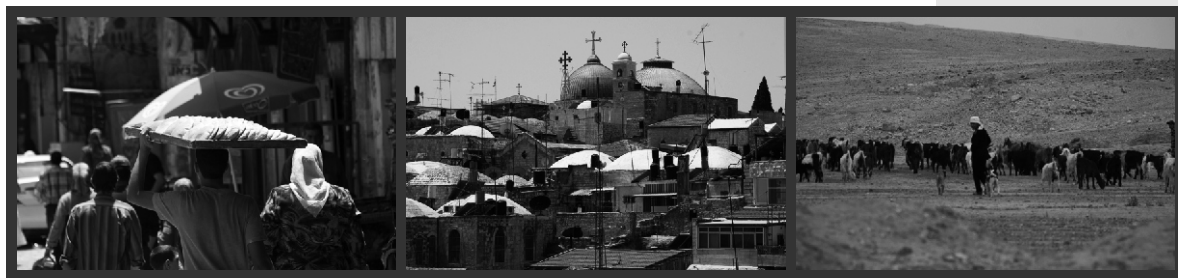
nego na prvom sastanku u Kenigshorstu, čemu su svakako u velikoj mjeri doprinele i studentske posete, nivo razmene bio je znatno dublji, a dogovorene su i mnoge konkretne stvari koje tek treba da budu sprovedene tokom 2008. godine. Ovaj sastanak je za nas iz CNA bio poslednja faza u koju smo grupno bili uključeni. U predstojećim fazama naš doprinos biće ograničen na

učesće u izradi priručnika za rad sa mladima na kome će naša koleginica Tamara Šmidling učestvovati kao članica uredništva. Već i s obzirom na činjenicu da će se priručnik koordinirano praviti sa četiri strane sveta, i da treba da se pojavi na pet različitih jezika, obećava da izazova i uzbuđenja neće nedostajati ☺.

Izložba zloupotrebe moći i kolektivnog kažnjavanja – Poseta okupiranoj Palestini

Kako ćemo stići od aerodroma u Tel Avivu do Betlehema, da li ćemo stvarno naći taksi koji će nas dovesti do check-pointa u Betlehemu, šta će nas pitati kada doputujemo, kako će izgledati naših nedelju dana tamo - haotično ili organizovano... Ovo su bila pitanja

Bez posebne dozvole izraelskih vlasti Palestinci ne mogu ući čak ni u Istočni Jerusalem, deo grada pretežno nastanjen arapskim stanovništvom, a da ne govorimo o ulasku u sam Izrael. Dozvole se praktično i ne izdaju. Putovanje između gradova pod palestinskom

koja smo Nedžad i ja imali u glavi kada smo se uputili na put za Palestinu. Artan iz Tetova (Makedonija) i Anja iz Wustrowa već su stigli u Betlehem, kada smo mi tek započinjali put.

Četvoro nas išlo je u studentsku posetu Palestini, sa ciljem da naučimo nešto o situaciji tamo i radu organizacije koja nas je ugostila a koja, slično kao i mi, radi sa mladima u zoni konflikta. Bilo je predviđeno da se u okviru ovih poseta upriliči razmena konkretnih aktivističkih iskustava. Naši domaćini iz Wi'am Palestinskog centra za rešavanje konflikata iz Betlehema, poslali su nam unapred neke osnovne informacije, ali mi ipak nismo znali šta da očekujemo.

Možete li zamisliti da ste domaćin posetiocima iz inostranstva a da niste u mogućnosti da ih dočekate na aerodromu? Možete li da zamislite da se ne možete odvesti do 20 minuta udaljenog Jerusalima, srca Svete zemlje i vaše rođene domovine? Ja nisam mogao.

I nakon što smo dosta toga videli, nakon slušanja priča i kušanja delića realnosti, i dalje je teško shvatiti da je moguće da takva situacija danas postoji, takva segregacija, diskriminacija i nasilje. Nepravda!

upravom na zapadnoj obali, moguće je za Palestince/ke, ali treba imati u vidu da oni mogu biti podvrgnuti pretresima na redovnim, stalnim i "letećim" check-pointima i da moraju koristiti isključivo one puteve koji su im dozvoljeni od strane izraelske vojske. Neki putevi su otvoreni samo za automobile i putnike sa izraelskim registracijama i za strance.

Tokom naše kratke posete Hebronu drugog dana našeg boravka u Palestini, pridružio nam se prijatelj iz Wi'ama koji je Palestinac. Mi smo želili da posetimo glavnu džamiju u starom gradu koji je blokiran jednim vojnim check-pointom. Rečeno nam je da stranci moraju koristiti odvojen ulaz koji nije otvoren za Palestince/ke, dok muslimani na molitvu mogu ući na glavni ulaz džamije ali tek pošto su prošli kroz bezbednosnu kontrolu koja uključuje korišćenje detektora za metal i pretresanje torbi. Dok smo sedeli u hladovini, čekajući da se molitva završi, jedan Palestinac, vlasnik obližnje radnje ponudio nas je čajem. Očigledno ne tako neuobičajena stvar, često povezana sa početkom trgovine, no ovoga puta nije bilo nikakvog pokušaja da nas namami u radnju. Obuzela me je ljutnja gledajući

nepravdu koja se odvija pred mojim očima i rekao sam da ne bih ulazio u džamiju ukoliko naš prijatelj Palestinac ne može ući sa nama. Na kraju niko od nas nije ušao, jer smo bili suočeni sa hapšenjem jednog Palestinskog dečaka od nekih 15 - 16 godina kome je na check-pointu nađen nož što je dovoljna pretpostavka za planirani napad na vojnike. Njegov drug i vršnjak takođe je uhapšen iako nije imao nikakvo oružje sa sobom. Kako nam je rečeno, oni će najverovatnije završiti u zatvoru na nekoliko godina. Taj događaj je naravno značio potpuno zatvaranje check-pointa i lokalnu uzbunu. Naš prijatelj nas je brzo odveo odatle.

Divne kuće Hebrona, koje svedoče o neverovatnom bogastvu u prošlosti, sada su u stanju raspadanja, pretvorene u ruine, a iznad njih jevrejsko naselje, tačno u gradu. Šetajući glavnom ulicom u starom gradu sa tucetom radnji i intenzivnim životom, možete primetiti iznenadni zastoj na putu. Odozgo naseljenici očigledno bacaju đubre i kamenje koje se onda održava pomoću zaštitne čelične mreže iznad naših glava. Zašto?

Deca koja su prolazila pored nas, grupe stranačkinja, dovikivali su nam "Zdravo", "Dobrodošli" ili "Zdravo, iz koje ste vi zemlje?" Troje dece u neposrednoj blizini check-pointa zabavljali su se na malom trgu hvatajući prolaznike gumenom trakom dugačkom nekoliko metara. Fotografisao sam ih nekoliko puta a vojnik je sa osmatračnice povikao da nam nije dozvoljeno da pravimo snimke naselja iza njega, već samo arapskog dela. Ionako nisam hteo da fotografišem naselje.

Nešto čime sam još uvek impresionisan, iako sam to na neki način očekivao, bila je neverovatna gostoljubivost ljudi koje smo sreli. Ljudi iz Wi'ama naravno, ali i drugih.

Zoughbi Zoughbi, direktor Wi'ama, koga sam sreo još 1996. kada je bio moj trener na međunarodnom treningu u Kurve, Wustrow, ostao mi je u sećanju kao jako topla osoba, spreman da sa nama, učesnicima treninga, sedi i časka do kasnih sati, igra stoni tenis i sve vreme se šali u vezi sa teškim stvarima. Bilo je to veoma blisko onome što sam osećao kao dom, svoju

zemlju, tada, u sedmoj godini mog egzila - da se neko šali da bi ostao mentalno zdrav.

Sastanak u Wi'amu sazvan je u Zoughbijevom uredu, red stolica okružuje mali sto a kule od papira nalaze se na Zoughbijevom stolu - u njihove tajne upućen je samo Zoughbi. Svidela mi se energija koju sam osetio u timu Wi'ama. Iako je sasvim jasno da je Zoughbi direktor ta hijerarhija se ne oseća u međuljudskim odnosima. Uživali smo u kafi, čaju, slatkišima i zakuski, smenjujući jedno drugo za malim stolom i razgovarajući o radu Wi'ama. Svako je pričao o svom delu posla, a mi, posetioci/teljke smo postavljali pitanja. Neučtivi posetioci sa Balkana su se konstantno smenjivali na vratima balkona kako bi mogli da tamo puše i tako manje uznemiravaju ostale.

Pored Betlehema i Hebrona posetili smo takođe i Istočni Jerusalem, a poslednja dva dana našeg boravka posetili smo Jerihon i Ramalu, dok smo bili u dvodnevnoj poseti našoj prijateljici Uli koja radi u Ramali.

Putujući iz Jerusalema za Ramalu, udaljenu 15 km, videli smo poslednju fazu izgradnje zida. Kako bih mogao da ne pomenem ovo nekoliko stotina kilometara dugo čudovište koje Izrael gradi iz "bezbednosnih razloga". Isti razlozi korišćeni su za izgradnju posebnih puteva koji vode do jevrejskih naselja nalik utvrđenjima.

Na periferiji Jerusalema zid direktno seče palestinsko susedstvo, kroz ulice - ukoliko nije mogao biti probijen između kuća. Gledali smo buldožer koji je kopao temelje za poslednji deo zida koji će zatvoriti ulicu, i ljude koji su to bespomoćno posmatrali. Vlasnik jedne od radnji seo je jedući sladoled i posmatrao. Kad budu završili sa radovima njegova radnja će gledati na zid visok 10 metara, neće više biti u stanju da vidi komšije sa druge strane ulice, deca sa druge strane će morati da nađu drugo mesto za kupovinu sladoleda i odrastaće gledajući sivi betonski zid.

Bilo je teško preraditi toliko patnje i toliko lepote u tako kratkom vremenu. Osećao sam se kao da me je odneo talas, nemoćnog da se oduprem ili delujem na bilo koji način. Pejzaž u i oko Jerihona je među najzabudljivijim mestima koja sam ikada video. Tako je to

na mene uticalo.

Nisam video ništa od Izraela, nisam pričao sa Izraelcima tamo, izuzevši par razgovora sa obezbeđenjem na aerodromu. Zoughbi, koji je u prošlosti bio 15 puta uhapšen po hitnom postupku od strane izraelskih snaga, nikada optužen ili osuđen za bilo šta, čovek posvećen nenasilnoj borbi za slobodu, rekao nam je nešto što nikada neću zaboraviti. "Nekada je tamničaru teže nego zatvoreniku".

Sve ono što sam video, čuo, okusio i osetio nateralo me je da se zamislim, da se zgadim, da po povratku na Balkan propitam sopstveno viđenje moje stvarnosti ovde. I mnogo jače nego pre osećam poveznicu sa onim

što se događa u Palestini. Tek treba da promislim šta sam stvarno naučio tamo i šta to znači za moj posao i život. Trebalo mi je četiri dana da dođem sebi i vratim se na posao, ali nisam protraćio svoje vreme.

Majce koje smo od ljudi iz Wi'ama dobili na poklon objašnjavaju šta njima znači nenasilje i na leđima se nalazi jedan citat u tom duhu:

"Ti moraš da budeš promena koju želiš da vidiš u svetu." - Gandhi

Danas je proslava dana pobede nad fašizmom u II svetskom ratu. Pitam se koja su lica današnjeg fašizma.

Nenad Vukosavljević

Međunarodna mirovna konferencija

Nirnberg, Njemačka, 25 - 27.06.2007.

Zahvaljujući pozivu prijatelja iz *Radne grupe za mir i razvoj (FriEnt)*, osnovane od strane Saveznog Ministarstva za razvoj SR Njemačke (BMZ), imao sam priliku da učestvujem na Međunarodnoj mirovnoj konferenciji pod nazivom "Izgradnja budućnosti na miru i pravdi". Konferencija je bila posjećena od strane velikog broja učesnika/ca iz cijelog svijeta, iz različitih lokalnih i međunarodnih NVOa, državnih i naučnih institucija, ambasada i sl.

Zvanično otvorenje je održano u Historijskoj Sudnici 600, poznatoj po suđenju nacističkim vođama iz Drugog svjetskog rata. Pored ostalih, konferenciju je otvorio Savezni ministar vanjskih poslova Frank-Walter Steinmeier.

Neobičan detalj sa otvorenja je bio momenat kada sam, skupa sa nekolicinom učesnika/ca iz mahom zemalja pogođenih ratovima (Balkana i Afrike), bio zamoljen da zauzmem mjesto u Sudnici na kojem su sjedili nacisti za vrijeme suskog procesa. Naime, učesnici/ce iz EU i SAD imali su problem da sjede na tim simboličkim mjestima.

Pored plenarnih sesija (uvodne i završne), u dva

dana trajanja konferencije, održano je 10 radionica sa različitim temama i gostima - uvodničarima. Ja sam prisustvovao na dvije, pod radnim naslovima:

- "Pogled nazad - kretanje naprijed - odnos između pravde i razvoja" i
- "Alternativni pristupi suočavanju s prošlošću".

Neki od zaključaka sa prve radionice bili su da mehanizmi tranzicijske pravde mogu doprinjeti političkoj, socio-ekonomskoj pravdi i razvoju ali nisu "čarobni ključ" za izgradnju trajnog mira i samo su dio širokog pojasa različitih mjera koje moraju biti djelotvorno ukomponovane.

Po meni, u diskusiji je nedostajalo prostora za osvrtnje na aktuelnu globalnu situaciju u kontekstu ratova u Afganistanu i Iraku, posebno jer su radionici prisustvovali predstavnici zemalja čiji vojnici trenutno ratuju u tim zemljama. Na drugoj radionici bili su predstavljeni slučajevi suočavanja s prošlošću u Burundiju, Mozambiku i Španiji, gdje smo imali priliku čuti različite i interesantne načine kako se ta društva ophode sa teškom prošlošću, sa fokusom na

retributivne i tranzicijske pravne mehanizme i tradicionalne običaje u prevazilaženju trauma i sukoba iz prošlosti.

Interesantno, situaciju u Burundiju je predstavio Belgijanac, pored prisutnih učesnika iz Burundija, koji je svoju prezentaciju fokusirao na period od 1962. godine, kada je počeo rat, bez imalo osvrta na dugi kolonijalni period koji je, po meni, nesumljivo jako utjecao na kompletnu situaciju.

Veliku važnost ove konferencije vidim u mogućnosti upoznavanja različitih ljudi koji rade na važnim stvarima širom svijeta kao i ljudi koji mogu utjecati na važne odluke u globalnim tokovima. Takođe, ovo je

bila prilika za upoznavanje potencijalnih novih saradnika i partnera, koji se bave sličnim stvarima kao i mi. Istovremeno, ne mogu da se otmem gorkom utisku da ne postoji spremnost za preispitivanje uloge Nato pakta nego vidim težnju da se mi “mirovnjaci” smatramo dijelom cijelog tog konteksta u kojem, nakon završenih ratnih operacija, dolazimo da “gradimo mir”. Čini se, u ovom trenutku, da mjesta za pacifistički pristup nema.

Više informacija o konferenciji možete dobiti na web stranici: www.peace-justice-conference.info.

Adnan Hasanbegović

“Red genocida, red estrade” - kontekst mirovnog rada u BiH

Godinama već, svakog septembra, pišem tekst o kontekstu BiH i bavljenja mirovnim radom u njoj. Pokušavam da napravim sintezu procesa i događaja koji su se na ovom prostoru odvijali u prethodnih godinu dana, da sagledam stvari iz različitih uglova i predstavim njihovu jasnu vezu i uticaj na mirovni rad. I... nakon svega toga uvek imam osećaj da je priča ista kao i prethodne godine, da su iste ključne kategorije, samo se izbor reči koji ih opisuju razlikuje.

Ni ove godine dakle, ništa preterano novo. Nismo reformisali policiju, hvala na pitanju; nismo se dogovorili oko ustavnih promena; ne daj bože da smo uhapsili najtraženije ratne zločince (neke jesmo, a neki su pobjegli iz zatvora - život, šta ćete); nismo se mnogo približili Evropskoj Uniji; nismo ukinuli ili bar smanjili stopu PDV-a na osnovne životne namirnice, ali zato ne znamo kako se sredstva prikupljena PDV-om raspoređuju, a siromaštvo, materijalno i duhovno, postaje sve opipljivije... Još nešto?

Političke promene su (i dalje) - nula bodova. Znam da mnogi u RS ovu rečenicu doživljavaju kao jeres, jer je, zaboga na prošlogodišnjim izborima SNSD Milorada Dodika do nogu porazio dugogodišnje vladaoce “manjeg bosanskog entiteta” iz SDS. No, moram priznati da sam lično ostala nezahvaćena tim optimizmom “socijal-demokratskog” poleta, dok me je nacionalistički smrad sa te strane zagušio do mere da moja frustracija dostiže tačku usijanja. A da situacija bude još veselija, “pravo bosanska”, zdušno se trude i sa druge strane iz “stopostotno bosanskog” tabora Harisa Silajdžića, Mustafe ef. Čerića i ostalih prilježnih nacionalnih radnika-ca iz “bošnjačkog korpusa” kako to groteskno nazivaju mediji u BiH. Čitalac-čitateljka senzibilisana na bosanske prilike upitaće se odmah - a šta je sa trećim konstitutivnim narodom, Hrvatima-cama, zašto se oni ne spominju? Ciničan odgovor na ovo pitanje glasio bi - ne brinite se ništa, možete mirno da spavate - i Hrvati-ce “konje za trku imaju”, i to iz redova političara, estrade, katoličke crkve. Ozbiljan odgovor bi, pak, išao u pravcu - tu su Hrvati-ce, ali je javni diskurs u BiH do te mere koncentrisan na sukobe na liniji Srbi-Bošnjaci da se čini kao da se sva suštinska pitanja u ovoj (polu)državi odvijaju i rešavaju isključivo na toj relaciji. Koliko je to pogubno za samu BiH i njenu proklamovanu multietničnost ne treba ni objašnjavati.

Za “ostale” ionako niko ni ne pita. Nevažni su ti ljudi sa “pogrešnim” imenima i izgubljeni u čuvenoj bosansko-hercegovačkoj politici identiteta koju je zdušno podržavala međunarodna zajednica, ugradila je u Ustav ove zemlje i učinila osnovnim principom funkcionisanja. A sada, dvanaest godina posle rata, kada je “čedo” malo naraslo izgleda da je to dete (BiH) previše ludo da bi ga se volelo iskrenom majčinskom ljubavlju.

Toliko o političarima, izborima, neuspelim reformama jer...

Što više razmišljam o BiH sve mi se ispraznijim čine pokušaji da se suština onoga što se ovde dešava dokuči kroz analizu dnevno-političkih trendova i procesa. Naravno da je takvu kompleksnost kakva je danas BiH moguće promišljati sa stotinu različitih pozicija i iz stotinu ponekad suprotstavljenih perspektiva i kamo sreće da u ovom društvu postoji više spremnosti da se situacija ozbiljno analizira i da se o dobijenim slikama diskutuje i raspravlja u javnom prostoru. Koristim ovu priliku da iznesem svoje mišljenje sa pozicije (zamalo) građanke ove zemlje kojoj se čini da ono što nedostaje jeste pogled iz druge perspektive, daleko od parlamenata i državnih, entitetskih ili kantonalnih institucija, pogled na svakodnevicu u BiH, na ono što ljudi govore ili misle, ono što čitaju, gledaju, čega se boje, što ih zbunjuje, ili nasmejava... A taj pogled pokazuje do koje su mere, i koliko pogubno, svi aspekti svakodnevnog života prožeti etno-politikom i odsustvom bilo kakve mislene alternative tome, iza koje bi stao i koju bi afirmisao zavidan broj građana/ki.

Građanima/kama koji su najpre pristali da budu prvo (a često i jedino) Srbi, Hrvati i

Politički i
društveni
kontekst
u okviru
koga CNA
deluje

Bošnjaci, a zatim i poverovali da jedino ako su okruženi dovoljnim, "većinskim" brojem drugih pripadnika/ca sopstvene etnije, mogu živeti slobodno, "podignute glave" sada ne preostaje ništa drugo nego da ili budu grlati zastupnici politike svoga stada ili da zbušnjeno traže druga utočišta (koja se često pokazu bliža etno-politkama nego što je bilo ko spreman priznati). Jedan od najčešćih takvih "rajeva" je pumpanje BiH patriotizma, koji iako polazeći od naizgled prihvatljivih premisa o voljenju sopstvene domovine ostaje nesposoban da se suoči sa dubinskim problemima i bolnim podelama u ovom društvu pa vrlo lako skrene ka izvikivanju jalovih parola o multietničnosti BiH, posebno njenih velikih gradova Sarajeva i Tuzle, ili ka populističkim zamajavanjima tipa "piramidalnog kulta" i ostalim sličnim stvarima koja veze sa mozgom nemaju.

To jasno pokazuje da ko god želi da u ovom trenutku ponudi ozbiljnu alternativu etnopolitici mora prvo da da odgovor na pitanje - šta ćemo sa prošlošću koja se očigledno ne da zakopati, ignorisati, niti svesti na povlačenje oštne linije koja deli "moralne" od "nemoralnih" i "krive" od "ispravnih". Kolektivna amnezija nekima ovde doduše ide od ruke (naročito u RS kada su u pitanju mesta likvidacije civila, logora, silovanja, masovnih deportacija), ali činjenica da je BiH danas prvenstveno *viktimizirano* društvo ne dozvoljava da se prošlost ignoriše.

Teška je istina da se u BiH pripadnici sva tri konstitutivna naroda (koji se, jelte jedini "pikaju") nalaze u stanju ozbiljne viktimiziranosti iz koje ili pokušavaju da crpe sav ljudski i moralni integritet koji im po njihovom mišljenju pripada u mnogo većoj meri nego ostalima (Bošnjaci), ili im ona služi kao zaklon od neugodnih i teških pitanja "gde ste bili i šta ste radili?"

(Srbi) ili pak kao sredstvo za ostvarivanje političkog projekta trećeg entiteta (Hrvati). Sve kombinacije ciljeva koji se ostvaruju kroz viktimizaciju su naravno, moguće.

Priznati i imenovati patnje žrtava i pružiti im neku satisfakciju nije isto što i podržavati i neprestano osnaživati poziciju viktimiziranosti čitavih naroda gde pojedinci/ke ostaju potpuno bezlična i anonimna masa "žrtava i samo žrtava". U kojoj je meri proces suočavanja sa prošlošću u BiH zapravo otišao u smeru svesne viktimizacije pokazuje i činjenica da se dokazani genocid u Srebrenici sve više ideologizira u dnevno-političke svrhe, stvarnim žrtvama se manipuliše jer kako reče jedan Sarajlija: "izgleda mi kao da mnogima nije u interesu ni da se sazna šta se gde dogodilo i kome tačno, jer je lakše ovako - red genocida, red estrade, pa ko duže izdrži". A sve za "jedinственu, multietničku BiH".

Kao nekome ko ovde živi i kome je stalo kako će ovo društvo izgledati u budućnosti teško mi je da mirne duše posmatram pravac u kome se krećemo. Teško je da ti se ne smuča od hiperinflacije poricanja i opravdavanja zločina od strane "tvojih" (uslovno rečeno), i jeftinog i licemernog manipulisanja ulogom žrtve i stvarnom ljudskom patnjom od strane "onih drugih" sa kojima svakodnevno živiš i komuniciraš. Iako sam sigurna da spadam među one ljude u BiH koji pomenute kategorije najmanje doživljavaju kao svoje i kao odraz ličnih stavova i vrednosti, ipak mi ostaje kao i hiljadama drugih, da tragam za načinom da ove kategorije ne ignorišem, ali ni da im ne dozvolim da oblikuju mene i moje svakodnevno iskustvo suživota. Za koji čvrsto verujem da je moguće.

Tamara Šmidling

Hrvatska u kontekstu suočavanja s prošlošću

Prije svega moram naglasiti da je ovo jedan vrlo lični ogled o kontekstu Hrvatske iz ugla mirovne aktivistkinje koja živi i radi u Sarajevu.

Naglasak ovog članka staviti ću na nekoliko stvari koje smatram važnima za procese suočavanja s prošlošću (ako se išta uostalom od njih može odijeliti) kao i na neki moj osobni doživljaj društvene klime zajednice iz koje potičem.

Imam osjećaj da s ovim "geografskim" odmakom uočavam neke procese drugačije nego da živim hrvatsku svakodnevnicu samim time što je i moj pogled na njih pročišćen od dnevno-političkog "folklor".

Čini mi se važnim osvrnuti se na aktualizaciju priče o ratnim zločinima koja trenutno mnogo više nego

ranijih godina zauzima mjesto u hrvatskom javnom prostoru.

Ali na koji način to mi je posebno zanimljivo... Zanimljiva je tirada oko uhićenja Branimira Glavaša, čovjeka za kojeg postoji osnovana sumnja da je odgovoran i da je naredio mnoga nerazriješena ubojstva civila, zastrašivanja, nestanke i krađe, a kojem je dan golemi medijski prostor za prezentiranje sebe kao "stupa" nepovredivog Domovinskog rata i slanje poruke ako se nešto dogodilo bilo je to za sve nas Hrvate (Hrvatice se u ovom kontekstu uglavnom ne spominju) i za domovinu koju smo sada dobili. Gledajući rezultate televizijskih referenduma, slušajući komentare u političkim emisijama, telefonske komentare gledate-

lja, nekako se čini da su se reakcije šire hrvatske javnosti u svoj svojoj šarolikosti stavova ipak mogle podvesti pod nešto zajedničko. Bez obzira koliko se sati televizijskih i radijskih emisija bavilo tom problematikom, teško je ne primijetiti kako sve nekako ublažava "kolateralnu štetu" od nekoliko suvišnih ubojstava jer ipak je bio rat i bez obzira što mi govorili i koliko sad sa ove distance kritizirali, da nije bilo tih "neustrašivih" stigli bi ti četnici i do Zagreba, Rijeke, Splita. Pa kako primjećuje Feralov novinar V. Ivančić ratni zločin je nazvan "slučaj selotejp" kao da se radi o krađi uredskog materijala, a ne o ubojstvima.

Pokrenuta su i nastavljena i druga suđenja hrvatskim generalima neka u Haagu (Gotovini, Čermaku i Markaču za Oluju), a neka pred domaćim sudovima (Petraču, Zagorcu).

Ne ulazeći u pravne stvari, ipak se moram osvrnuti na transkripte audio zapisa snimljenih pred Oluju na čijem obaranju i pokušaju dokazivanja neautentičnosti leži cijela Gotovinina obrana. Naime, pokušava se dokazati i neautentičnost Tuđmanove izjave "Srbima treba otvoriti vrata da odu, a onda tobože jamčiti prava". Ne oslikava li ta rečenica i sadašnje stanje u hrvatskoj javnosti u odnosu na rat i progone Srba?!

Ne radi li hrvatska javnost upravo to?

U kolumni na godišnjicu Oluje, jedan novinar Slobodne Dalmacije je napisao: "Danas je Dan domovinske zahvalnosti. Tenkovima i traktorima."

I zaista se pitam, kad se u hrvatskom javnom

prostoru osuđuju ratni zločini i Tuđmanova pogana ideologija (no je li samo Tuđmanova ili smo je i mi živjeli, mislim da ni to pitanje ne treba zaboraviti postaviti) što to zaista, iskreno znači?!

Nekako stičem dojam kao kao društvo idemo ka osudi "svojih" ratnih zločina kao i progona i ubijanja srpskih civila, ali sve zbog još većeg pojačavanja moralno nadmoćne pozicije "nas Hrvata" koji smo napadnuti ali smo uspjeli obraniti "djedovinu i ognjište", a još smo spremni i osuditi one kukolje koji su klali i ubijali u naše ime. Ali razmišljajući o onoj, gore spomenutoj, zahvalnosti traktorima, jesmo li spremni otvorenog srca pozvati one Srbe koji su "otišli" da se vrate također na svoja višestoljetna ognjišta? Nadalje, jesmo li spremni uložiti napor za građenje države u kojoj će postojati podjednaki uvjeti i mogućnosti za sve ljude bez obzira na njihov nacionalni identitet, ime, seksualnu pripadnost i mnoge druge različitosti koje manje ili više značajno odstupaju od slike "pravog Hrvata/Hrvatice" kakav bi on ili ona trebali biti?

Značajnijih poticaja iz političkih redova i nema previše, a sve izjave koje idu u pravcu priče o prošlosti umotane su u oblandu relativizirajuće demagogije bilo da kreću od ekstremno desnih političara pa do onih koji sebe doživljavaju lijevo orjentiranim, mada se u Hrvatskoj već davno izgubila linija razgraničenja između političkih opcija kad je odnos prema prošlosti u pitanju.

Sanja Deanković

Crna Gora

Prošlo je malo više od godinu dana od kako je Crna Gora, počela da živi najveći od svih mogućih snova, počela da živi samostalno; postala nezavisna ili da drugačije pročitamo i tu riječ, postala slobodna. Godina dana od oslobođenja, godina dana uživanja u slobodi, trebalo bi da je donijela i godinu spokoja, mira i prosperiteta, godinu bez previranja i bez nasilja. Takvoj nezavisnoj Crnoj Gori možemo ili da vesela srca čestitamo prvi nezavisni rođendan ili da tužna srca odemo na godišnjicu njenoj nezavisnosti. Međutim, i u jednom i u drugom slučaju nailazimo na problem jer i u jednom i u drugom slučaju treba prozboriti koju dobru riječ o pokojem dobrom djelu, dobroga nam slavljenika ili još boljeg pokojnika.

- ravnopravnost -

Crna Gora, zemlja svih svojih građana i građanki, svih naroda koji žive unutar njenih granica, zemlja svih dobronamjernih ljudi. Svi ljudi su po njenim zakonima ravnopravni "samo su muškarci, Crnogorci i veliki

privrednici malo ravnopravniji od drugih". Akcija NVO MANS koja je trebalo da potvrdi kako su građani/ke Crne Gore na prvom mjestu time što će im se obezbjeđiti jednaka cijena struje kao i velikim privrednicima, a koja je završila tako što je na direktoricu MANS-a čak i fizički nasrtno dovoljno govori o ravnopravnosti aluminijskog kombinata, odnosno njegovih vlasnika. Gospođa Beba Džaković, predsjednica odbora za ravnopravnost polova u skupštini RCG koja, paradoksalno, svojim izjavama nipodaštava ne samo vlastiti pol već i pol za čiju ravnopravnost bi trebalo shodno funkciji koju vrši da se bori, kao i bezuspješno prikupljanje potpisa za njeno smjenjivanje u potpunosti učvršćuje ravnopravniji položaj muškaraca. Pored ovoga mnogobrojni otkazi unutar MUP CG isključivo na osnovu necrnogorske nacionalne pripadnosti, jasan je dokaz ravnopravnijih Crnogoraca u ravnopravnoj multi-etničkoj, multikulturalnoj i iznad svega demokratskoj Crnoj Gori.

- ljudska prava -

U slobodnoj zemlji naravno da je slobodno tražiti mjesto i sjesti ali da li je i slobodno ustati sa mjesta i slobodno reći, najbolje pokazuju nedavne prijetnje Aleksandru Zekoviću, gle apsurdna - istraživaču kršenja ljudskih prava. Posle nedavnog pokretanja priče oko deportacije muslimana iz Herceg Novog, telefonskim putem su u više navrata upućene prijetnje smrću A. Zekoviću ukoliko odmah ne prestane da priča o tom slučaju. Nisu li prijetnje nekome ko se bori za poštovanje i zaštitu ljudskih prava, indirektno i prijetnje svakom onom ko pokušava da se bori za ista, a to između ostalog znači i prijetnje pravnoj državi. Reakcije zvaničnika naravno da nisu izostale, kao što nisu izostale ni u mnogim drugim sličnim slučajevima, solidarnost i podrška upućena A.Z. takođe, ali izostanak oštre i snažne, ne reakcije, nego konkretne akcije policije, tužilaštva, sudstva itd. mene mnogo ne iznenađuje, doduše i ne znam kako to jedna sigurna akcija CG policije i tužilaštva uopšte izgleda, jer mi jedan od rijetkih repera za efikasnu akciju policije, predstavlja deportacija Muslimana iz Herceg Novog, upravo ona akcija koja između ostalog kada je naišla na osudu i pokušaj da se krivci sankcionišu, postaje jedan od uzroka pomenutim prijetnjama.

- blagostanje -

Treba čestitati rođendan Crnoj Gori, dugo ih još slavila i duboku starost dočekala. Čestitam i svima nama, tvojim građanima šest puta više troškove života i pri tome niže plate, jer šta je puka finansijska i materijalna nezavisnost u poređenju sa ovom našom državom? Šta će nam velike plate i dobre penzije, šta će nam putovanja i visociji standard, šta će nam školovanja u inostranstvu, šta će nam ljetovanja i zimovanja, šta će nam bilo šta, sada kada imamo našu, konačno samo našu nezavisnost. Ne-zavisimo više niti od vlastitog rada niti od vlastitog znanja, od prvog jer je uzaludan, od drugog jer se više i ne ubraja u vrijednosti. Svakome po nešto treba, svakome po nešto smeta, svakome po nešto nedostaje i škodi, svako kao zavisnik svojih potreba i želja, postaje dužnik, a ko je dužan taj i plaća.

- pravda -

Crna Gora slavi i u slavlju i čestitkama davi dok ubice njenih nezavisnih i nevinih građana, nezavisni od pravde i zakona slobodno šetaju i umnožavaju se. Neriješena ubistva taj žalosni lajt motiv ne samo poslednje, već mnogih ranijih godina, nikako da bude zamjenjen nekim veselijim, nekim srdacnijim ili bar malo manje tužnim motivima. Naravno da sa druge strane nema traga od počinioaca niti od nalogodavaca,

nema procesuiranja niti osuda, nema zadovoljenja niti nagovještaja pravde, nema ničega što bi ukazivalo da je bilo i ubica a time niti ičega što bi pokazalo da je bilo i žrtava. Jedino grobovi bivaju češći a time i prijetnje svakom osjećaju sigurnosti i spokoja, svakoj drugačijoj riječi i misli, svakoj slobodnoj glavi. Nerasvjetljena ubistva Duška Jovanovića, Slavoljuba Šćekića i Branka Vojičića kao i skorašnje brutalno prebijanje direktora nezavisnog dnevnika "Vijesti" Željka Ivanovića samo su tužna potvrda da i medijske ali i svake druge slobode u CG nema.

- prosperitet -

Da se u Crnoj Gori može zaraditi novac i tako doseći toliko dugo sanjani evropski standard najbolje pokazuju primjeri nekad vodećih ljudi a danas samo poslanika DPS-a i ujedno "vrlo sposobnih biznismena" gospode Mila Đukanovića i mnogih drugih. Naime ako se od poslaničke plate (800 evra) i bez ikakve uštede, vjerujući privrednom sudu i prijavljenoj imovini, samo uz epitet sposobnog biznismena sa dobrim vezama, mogu podizati višemilionski krediti i njima otvarati privatni univerziteti kao i ostvariti kupovina milion i petsto hiljada evra vrijednih akcija neke banke, onda je CG zaista privredni raj. Pa pošto je nešto tako moguće za čovjeka koji je "težak" 800 evra mjesečno, nije ni čudno to što uglavnom ruski državljani "teški" i po nekoliko stotina puta više od pominjanog gospodina masovno ulažu u CG nekretnine, uveseljavajući pri tom mnoge Crnogorce/ke koji svoju "dedovinu" bez mnogo stida "otuđuju".

- nezavisnost -

Crna Gora je namjerila i jezik učiniti potpuno nezavisnim od svih pravila, pravopisa, gramatika, rečenika i normi, ali i ne-zavisnim od mišljenja svojih građana i građanki, od kojih jako veliki broj tvrdi suprotno. Sada se već i u procesu donošenja Ustava RCG nametnuo sukob oko toga kojim jezikom govorimo, ili preciznije trebamo govoriti. I treba naravno da drugačije govorimo, jer sada kao drugačiji to moramo i pokazati, a to je najbolje tako što ćemo ili drugačijim jezikom govoriti ili isti jezik različitim imenima krstiti, jer se u imenu i krije sva nezavisnost i sav identitet. U svakom slučaju lišeni svake odgovornosti prema osjećanjima i željama građana/ki i naravno pravilima i normama, lišavamo sebe i dužnosti a time i slobode.

- sloboda -

Da se sve ne završi bez neophodne pompe potrudili su se CG građani u namjeri da svoju dugo očekivanu nezavisnost dodatno utvrde uspostavljanjem "Crnogorske pravoslavne crkve", između ostalog i juriša-

njem na Cetinjski manastir, da valjda i njega učine nezavisnim. Ovakvi pokušaji otimanja nečega što je po prirodi stvari za svakog vjernika, odnosno za svakog čovjeka, pokušaji prisvajanja hramova Božijih i pretvaranje istih u ličnu ili svojinu grupice ljudi, zaprijetilo je ne samo nezavisnosti nego i zdravorazumnosti i što je najgore čak i miru u zemlji. S druge strane predvođena SPC prosrpski orjentisana opozicija spremno je stala u odbranu svojih svetinja kao što je to radila i petnaestak godina ranije širom ex-YU. Naravno da treba ovdje pohvaliti profesionalnost policije koja je iako uskraćena od transparentnog stava vlasti po ovom pitanju, ipak jako dobro odreagovala i uspjela da od čiste otimačine zaštititi, i epitete nezavisnosti i demokratije koji je (vlast) u poslednjih godinu dana više nego ikad ranije, krase. O tome da se praksa jurišanja nije završila svjedoče nove najave nasilnih ulazaka u crkve i manastire s jedne kao i najave odbrane istih s druge strane. No pored svega smo mi u Crnoj Gori možda toliko slobodni da ni od Boga više ne-zavisimo, nego tako ne-zavisni i od mozga i od Boga svoju nezavisnost temeljimo na otimačini i nasilju, stubovima slobode u CG.

- oaza mira -

Ovo je najčešće rabljeni epitet Crne Gore, one iste države čiji su vojnici granatirali Dubrovnik i poharali Konavle, na čijoj teritoriji se nalazio logor Morinj u kojem su mučeni hrvatski zarobljenici, iz čijeg su Herceg Novog deportovani muslimani na nož Radovanu Karadžiću, čija je vojska pobila izbjeglice iz Kosova - Kaluderski Laz, itd. i na kraju one iste koja (bar onaj

njen zvanični dio) i posle petnaestak godina od rata uporno ne pokreće pitanja suočavanja sa svim tim stvarima. Trend okretanja ka budućnosti, ka evropskim integracijama, trend zaborava i brisanja prošlosti još uvijek je aktuelan u CG sem rijetkih izuzetaka koji nastoje pokrenuti neka od tih pitanja (sudski postupci protiv RCG od strane porodica stradalih Muslimana, nedavno podizanje optužnice protiv nekoliko tadašnjih funkcionera MUP-a, kao i zahtjev za pokretanje postupka protiv vojnika odgovornih za masakr na Kaluderskom Lazu). Procesi suočavanja sa prošlošću u velikom luku zaobilaze CG jer zaboga za njima i nema potrebe jer je upravo CG primjer kako se gradila i sačuvala multikulturalnost i suživot u teškim vremenima, a samim tim je i CG u vihoru rata na Balkanu ostala jedina oaza mira. Glavna prepreka ovim procesima i dalje ostaje trend ćutnje i zaborava ali i jedna ista ekipa na vlasti (o bilo kakvom pokretanju procesa lustracije takodje nema ni govora), ona ista koja je i direktno odgovorna za sve navedene događaje te ćutnjom štiti sebe i svoj položaj. Bez otvorenog i nedvosmislenog preuzimanja odgovornosti za navedene događaje, bez spremnosti da se prihvate i da se nosi s posledicama preuzimanja te odgovornosti, bez jednog masovnijeg ulaska u proces suočavanja s prošlošću (u kojem bi bili uključeni i potpuno marginalizovani i zaboravljeni veterani, i obični ljudi, i udruženja žrtava ali i vlast), bez intenzivnijeg rada na dijalogu između pripadnika različitih naroda u CG, bez građanske hrabrosti i spremnosti za promjene, mira u CG nema i neće ga biti.

Radomir Radević i Kristina Bojanović

Sve je to prirodno... - kontekst rada CNA u Srbiji

U sagledavanju proteklih godinu dana teško je zadržati dozu optimizma, ili bar ne otići u krajnji pesimizam. Verujem da nije sve tako crno, ali ponekad je teško sagledati sa distance (ako je to uopšte moguće), pogotovo kad živiš na ovakvom prostoru. Iako se ima doživljaj da se stalno nešto dešavalo u toku ovih godinu dana, može se izdvojiti nekoliko događaja i procesa koji su najviše obeležili ovaj period. U ovom tekstu će biti reči o nekim ključnim događajima ili o onim kojima se može opisati kontekst rada CNA i šta ga okružuje.

Ono o čemu se najviše govorilo, pisalo i uopšte posvećivalo vremena jeste Kosovo, tačnije rečeno, status Kosova, te su mnogi procesi/događaji povezani s tim, počevši od novog Ustava Republike Srbije, pa nadalje.

Naime, u jesen 2006. konačno je načinjen predlog

Ustava koji je brže bolje ne samo usvojen nego i referendumski izglasan. U to vreme bližili su se pregovori u vezi sa statusom Kosova, pa je bilo potrebno, u glavama čelnika ove države, da se Ustav što pre donese gde stoji da "Republika Srbija ima Autonomnu pokrajinu Vojvodinu i Autonomnu pokrajinu Kosovo i Metohija." Ne sećam se da je bilo veće kampanje, više ubeđivanja kako treba izaći i glasati za DA (kao jedini tačan odgovor). Čak je i glasanje trajalo dva dana, bilo je reči da je bilo više listića nego što je glasača, ali kako reče jedna osoba RIK-a, to se može smatrati prirodnim... U Srbiji su mnoge čudne stvari proglašene prirodnim. Onda se zaista ne mora ništa više pojašnjavati.

Nakon dva dana glasanja na referendumu, a bez prethodne javne rasprave, Ustav je "prošao" i postao nešto čime se neki hvale (uglavnom oni iz vlasti), a ne-

ki, pak, stide. Naime, sad zvanično, "Republika Srbija je država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive", što bitno određuje pravac politike Srbije i na neki način opravdava diskriminaciju bez obzira što je deklarativno protiv nje. No, nije samo to deklarativno; postoji duži niz odredaba (članova) koji govore jedno, a praksa je nešto sasvim drugo. Da je nešto više deklarativno nego vrednosno govori i podatak gde bivši sudija Ustavnog suda Srbije objašnjava da je lepljenje plakata s likom, imenom i delom Ratka Mladića predstavljajući isti prekršaj kao i lepljenje plakata s imenom Zorana Đinđića i da zakon mora biti jedan za sve(!?). Doduše, za neke zakon više vlada, a za neke baš i ne. Inače, lepljenje plakata je bilo posebno aktuelno u vreme kad se u Beogradu promenio naziv Bulevara AVNOJ-a (Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije) u Ulicu Zorana Đinđića, a uglovi su bili izlepljeni tablama-plakatima s imenom Mladića. Na stranu pitanje zašto je ukinut naziv ovog bulevara (da li sve što ima veze s prošlošću mora biti izbrisano, a posebno je nejasno pošto se radi o nečemu što ima veze s antifašizmom).

Presuda za atentat na Zorana Đinđića je donesena, a sutkinji koja je donela presudu je prečeno. O političkoj pozadini ovog ubistva se još ništa ne zna, bar ne javno. Milorad Luković Legija, jedan od glavnih optuženih i osuđenih za ubistvo, izdao je knjigu koja je izdala izdavačka kuća Prosveta i lepo je bila izložena u njenom izlogu... To sve govori u prilog kako se pravna država i realnost međusobno demantuju.

U Ustavu nam se takođe kaže da su crkve i verske zajednice odvojene od države. Doduše, ne znam kako je onda moguće da se plaća poštanska marka za hram Sv. Save. Ne možete poslati pošiljku ako ne platite i tu markicu. To je jedna banalna stvar, ali dosta govori o našoj stvarnosti. A Hilandar kao naše kulturno blago dobio je od Srbije oko milion evra! To je mnogo važnije nego ljudsko dobro... A da su neke crkve i verske zajednice prville u odnosu na druge govori i nekoliko napada na adventističke crkve po Vojvodini pa koji kamen bačen na prozore Vesne Pešić i Mirka Đorđevića i kukasti krst na novosadskoj sinagogi. Klerofašističke organizacije i dalje bujaju, a ne vidim da se nešto drastično menja po tom pitanju. Kad smo već kod još jednog člana Ustava da je svaki život neprikosnoven, sloboda medija isto tako, interesantno je kako je isti taj život jeftin, a sloboda relativna. Nedavno je pokušao atentat na Dejana Anastasijevića, novinara nedeljnika "Vreme", a rezultati istrage još nisu vidljivi. Čak je jedan od političara izjavio da se čudi kako nije svoj stan u prizemlju zamenio za neki drugi, na nekom drugom spratu?! Imam utisak da se ratni zločinci i dalje od strane državnog vrha tetoše i prećutno čuvaju,

skoro pa da se radi planski da se ne nađe Ratko Mladić, dok se o ljudima koji pišu o društvu u kojem je tako nešto moguće govori da su izdajnici (a izdajnici su, naravno, i svi oni koji kritikuju, govore o problemima i sl.). U prilog ovog tetošenja jeste i (zamalo) nimenovanje dve novosadske ulice imenima 'oslobodilaca' Vukovara. Da postoje svetle tačke govori i činjenica da ovaj predlog ipak nije prošao.

Jedan od ključnih momenata tokom ovih godinu dana jeste formiranje Vlade, odnosno izbori praćeni skoro tromesečnim pregovorima ko će je sastaviti. U jednom momentu, već pri isticanju roka za formiranje nove vlade, pokazalo se da uvek može biti gore nego što se misli. Naime, za predsednika Skupštine je izabran Tomislav Nikolić iz SRS, koji je ubrzo, po proglašenju, već krenuo s pričom o uvođenju vanrednog stanja i tome slično. To je zaista bio znak za uzbunu, što se osetilo u svakoj sferi javnog (i privatnog) života svakog/e građanina/ke. Mnogima je bio na umu najgori mogući scenario, a to se osetilo i na ekonomskom nivou s obzirom da su sve akcije na berzi pale munjevitom brzinom. U svakom slučaju, Vlada je dogovorena u poslednji čas trojstvom DSS-DS-G17Plus. U novom sazivu ostali smo bez ministarstva za ljudska i manjinska prava, a i šta će nam kad je sve idealno u ovoj zemlji.

Ono što je posebno bitno za naš rad na polju suočavanja s prošlošću, novonastala Vlada se izjasnila da će se saradnja s Hagom okončati, ali ne mogu da se setim da je rečeno da će i isporučiti optužene za ratne zločine. Doduše, neki jesi uhvaćeni, ali oni ključni još šetaju okolo. Čak je rečeno da se ratni zločinci najčešće kriju u "u pograničnom pojasu između Srbije i Republike Srpske"... U prethodnom sazivu Skupštine Srbije vodila se polemika oko deklaracije o Srebrenici, ali su poslanici bili za to da se osude svi zločini, kako je rekao novinar, Lj. Živkov, od Kaina preko Mobi Dika i Godzile do NATO pakta... Jedan od bitnijih momenata po pitanju (ne)suočavanja s prošlošću jeste donošenje presude po tužbi BiH protiv Srbije. Naime, po njoj Srbija nije počinila genocid, ali se naznačuje da ga nije ni sprečila. Uglavnom je ova odluka dočekana s olakšanjem, dok je u regiji dočekana s velikim razočaranjem. Svakako Srbiju čeka još postupak i donošenje presude po tužbi Hrvatske. U svakom slučaju, ova presuda nije deo (konstruktivnog) suočenja s prošlošću Srbije, pogotovo ako se uzme u obzir da je jedan od argumenata odbrane bilo da Srbija u to vreme nije bila članica Ujedinjenih nacija!? Šta dalje komentarisati?

Jedan od momenata koji treba istaći pogotovo u kontekstu izgradnje mira jeste Tadićevo izvinjenje zbog svega što su pripadnici njegovog naroda naneli stanovništvu Hrvatske. To izvinjenje je imalo odjeka u

čitavoj regiji, i uglavnom je dočekano pozitivno. Ono jeste jedan od elemenata pomirenja i važan je korak u tom smislu. Ono šta mu pojedinci zameraju (ovde ne računam radikale, sps-ovce i sl) jeste da je odgovornost za ratna zlodela pripisao više narodu nego državi o čemu se zaista da diskutovati.

Šta je još obeležilo ovih godinu dana?

Srbija je pristupila Partnerstvu za mir, pančevačka "Petrohemija" i dalje truje vazduh (glavno da se ostvaruje profit, a što ljudi oboljevaju nema veze), Telekom Srbija je kupio Telekom Republike Srpske pa premijer Koštunica kaže da će "građani Republike Srpske i Srbije moći bolje da se razumeju i čuju". Kako simbolično...

O Kosovu možete da pročitate poseban tekst, ali s

obzirom da govorim iz perspektive Srbije, ne mogu a da se ne otmem utisku da je ludilo uzelo maha pogotovo što se čuju različite izjave važnih političara tipa - branićemo Kosovo svim raspoložim sredstvima, pa da se neće dozvoliti da se kida "naše tkivo" itd.

I za kraj, da potcrtamo. Ljudska prava su utemeljena Ustavom pa nam stoje na staklenim nogama, sudski procesi su često obeleženi pretnjama i nesigurnošću... I dalje je najbitnije da se odbrani Kosovo, ostalo ništa nije važno. Najbolje je, kako kaže Biro, da lepo odbacimo kritičko (raz)mišljenje/a, stavimo svoju budućnost u ruke premijera Koštunice i da bez pogovora prihvatimo sve stavove Vlade.

Dug put je (još) pred nama...

Helena Rill

Kosovo - priča bez kraja

Teško je pisati o situaciji na Kosovu iz perspektive stanovnika Beograda, zbog možda neočekivanog razloga a to je prezasićenost temom. Stiče se utisak da premijer Srbije V.K. i svita njegovih savetnika, saradnika i grebatora nemaju nameru da se bave ičim drugim osim da monotono ponavljaju iste stavove o neotuđivosti Kosova kao dela Srbije. Mediji, a posebno javni TV servis ne štede vreme i svakodnevno nas obaveštavaju da goš. Premijer nije popustio niti će ikada popustiti. Da li misle da publika, tj. građani/ke Srbije sumnjaju da će ipak popustiti ili pak sami sebe ubeđuju da je to stvarno tako, ostaje nejasno.

Najavljeno, pa usled protivljenja Rusije, do daljeg odloženo usvajanje UN rezolucije koja bi dala nezavisnost Kosovu, je u Srbiji izazvala slavodobitnu histeriju i oduševljenje.

U međuvremenu između redova domaćih i stranih izvora vesti se naslućuje da se situacija zaoštrava i pogoršava, tj. da je pretnja izbijanja nasilja većih razmera povećana. I jedna i druga strana ne libe se da diskretno ali jasno stave do znanja da su voljni da svoje ciljeve postižu i ratom ako ne bude moguće drugačije. Nekoliko izjava raznoraznih savetnika u vladi Srbije, kako vojska ima ustavnu obavezu da čuva teritorijalni integritet i tome sl. su po svoj prilici blef i odgovor na nešto otvorenije pretnje nasiljem albanske strane za slučaj da se njihovi zahtevi ne ispune. No, pitanje spremnosti na upotrebu nasilja i pominjanja rata kao "mogućeg rešenja", je već toliko učestalo da je sve manje reakcija na takve izjave. Najnoviji biser je izjava jednog od premijerovih savetnika kako bi Srbija trebala da prekine proces približavanja EU, ako EU ne

zaštiti "teritorijalni integritet Srbije". Sumnjam da takve izjave izazivaju paniku u EU, jer nekako preživljavaju i bez nas, mada bi im sigurno bilo nezaboravno u našem društvu, a pogotovu kada bi osim Srbije tu bili i svi naši susedi. No šalu na stranu, broj etnički motivisanih napada na Kosovu se povećava, postoje nagoveštaji da UCK mobilise svoju strukturu i eksplozija nasilja ponovo postoje realan scenario. A čini se da zvaničnoj srpskoj strani, takav scenario ne bi bio mrzak jer bi im ponudio dodatne argumente za tvrdnju da su Srbi u poziciji žrtve i da su zahtevi albanske strane neopravdani. Sumnjam da iko od njih ozbiljno razmatra pitanje da li su važniji ljudski životi ili teritorija, oni se drže onog dela Ustava i zakona koji govori o interesima države, a to je u njihovom viđenju razlog postojanja svih nas građana-ki, a ne obrnuto. Po njima, nije država forma kojom stanovnici uređuju svoje odnose i štite svoje interese i uspostavljaju pravila života, već je država ta vrednost sama po sebi, za koju se stanovnici trebaju žrtvovati.

Suštinskim problemom, a to je nepoverenje i mržnja između Srba i Albanaca, kako na Kosovu tako i u Srbiji, se malo ko bavi, a izgleda baš niko na visokom nivou. Ne postoji rešenje statusa koje bi samo po sebi moglo da razreši ovaj suštinski problem, a odsustvo volje da se na njemu radi se odlaže za vreme posle rešenja, koje će po svoj prilici problem samo produbiti. Ma koje rešenje statusa da bude ono sigurno neće značiti da ove dve zajednice žive na dve udaljene planete, već će i dalje postojati jedna pored druge.

Nenad Vukosavljević

**Zahvaljujemo se
svima koji su podržali naš rad,
finansijski ili svojim
angažovanjem, kao i svima onima
koji su bili sa nama u svojim
mislima.**

CNA veoma pozdravlja povratne informacije,
sugestije, pitanja i kritike u vezi sa ovim izvještajem
i našim radom uopšte.
Vaša razmišljanja su nam od pomoći!
Hvala vam.

CNA will very much welcome feedback, suggestions,
questions and criticism concerning this report and
our general work.
Your thinking along helps us!
Thank you.

**Many thanks
to all of those who are
supporting our work, financially
or through their engagement and
all of those who are with us in
their thoughts.**